

Lakatos Pál:

A PANNÓNIAI LEIŐHELYŰ EGYIPTOMI EMLÉKEK

RÖVID ÁTTEKINTÉSE

BEVEZETÉS

Az egyiptomi istenségek tiszteletének közvetítője tartományunk felé az i.e. 183-ban alapított Aquileia városa volt. Már W. Drexler tudta ezt, amikor művének^{1.} bevezetésében kiemelte nagy jelentőségét. Valóban ez a város volt az északi tartományokba induló kereskedelmi utak kiindulópontja. Itt vette kezdetét a Földközi-tengert a Fekete-tengerrel összekötő Borostyánkő-ut is, a kereskedelemnek már az őskortól fogva kitaposott utja. Aquileia közvetítette észak felé a Földközi-tenger~~nek~~ vidékének és a Közelkeletnek nemcsak gazdasági javait, hanem kulturális produktumait, többek között vallásait is. Aquileia lakói között sok orientális származású ember volt. A keleti tényezők közül kétségtelenül Egyiptom, ez a legjelentősebb hellenisztikus hatalom érezte hatását Aquileián keresztül a Dunai tartományokban, így Pannoniába is. Az alexandriai művészet kisleptikái alkotásai éppugy, mint az egyiptomi kultuszok már korán megjelentek Aquileiában. E város Isis-kultusza kimutatható, ugyanis megtalálták szentélyének maradványait a Szt. András templom helyén.^{2.} Ennek az Isis-szentélynek a helyéről több Isisnek szóló oltárkő ismer-

retes.^{3.)} Isisnek dedikált fogadalmi köveket Aquileia környékén is elég nagy számban találtak, sőt egy Anubisnak állított oltárt is.^{4.)} Az Aquileiában meghonosodott egyiptomi kultuszoknak továbbterjesztői ~~ezen~~ ezek felé elsősorban a nagy kereskedő családok voltak. Például a Barbiusok, akik kereskedelmi ügynökeikkel (ezek jórészt orientális vagy illyr-kelta eredetű szabadosok voltak) behálózták a dunai provinciákat a nagy összekötő utvonalak mentén.^{5.)} Tartományunkban, nagyrészt ezeknek a közvetítésével, már az i.sz. I. században megtaláljuk az egyiptomi vallás emlékeit a Borostyánkő-ut mentén. Először az innen előkerült emlékeket tekintjük át, annális inkább, mert a romanizáció is itt vert leghamarabb gyökeret.

A pannoniai városok közül először Emona (Ljubljana) kapott colonia rangot. Neve is mutatja (colonia Iulia Emona), hogy Augustus-kori alapítás. A markomann háborúk idejében azonban Itáliához csatolták. - Emonában csak egy, Serapisnak szóló fogadalmi követ találtak ⁵¹(45). Érdekes az a két agyag lepenyminta ⁵²⁻⁵³(46, 47), melyek egyiptomi isteneket ábrázolnak. Alföldi András Tonmodel und Reliefmedaillons c. munkájában foglalkozik ezekkel a negatívmintákkal. Az egyiptomi kultusznak a császárünnepekkel való kapcsó-

latát Isis-szertartások Rómában a negyedik század keresztény császárai alatt^{6.)} c. művében tárgyalja. Rámutat arra, hogy az ujévi császárünnepségek (vota publica) már a II. sz. végén a Ploiaphesia nevű Isis-ünnep szertartásaival egyesültek. Az államvallásnak, a császárkultusznak az Isis-szertartásokkal egybekapcsolt ünnepsége január 3-án folyt le. Figyelemre méltó - mondja Alföldi - hogy a négy alexandriai főistenség (Isis, Serapis, Harpokrates, Anubis), mint az örökkétartó szerencsének a szimbólumai jelennek meg ezeken a lepénymintákon. Keletkezésük idejét a II. sz. második felére lehet tenni.

A Borostyánkő ut mentén észak felé haladva Poetovio (Ptuj) fontos állomáshelye az egyiptomi istenek kultuszának. Poetovioból már régebből több, egyiptomi isteneknek dedikált feliratot ismerünk. Ezekhez járult a W. Schmidt 1935 évi ásatása alkalmával előkerült tabula ansata töredék (48) és márványtábla (48). Mindezek az emlékek egy aránylag kis területről kerültek elő, mégpedig Unter-Hajdinból, az 1077-es parcelláról, vagy annak közeléből. Eből a körülményből B. Saria^{7.)} arra következtet, hogy ezen a parcellán, ^{vagy} közvetlen közelében egyiptomi istenek szentélyének kellett állnia,

amit már a régi hagyomány is alátámaszt.^{8.)} A következőkben az 1935-ös ásatás során feltárt cellaalaprajzu helyiséget azonosítja az Isis-szentélllyel (⁴¹35). Ezt éppen az 1077-es parcellán találták, amelynek közelében voltak a bennszülött istenségek kultuszhelyei is. Tudjuk, hogy milyen erős kisugárzása volt Poetovioban a noricum-i kultuszoknak (nutrices, nymphae), valamint azt is, hogy Noricum egyik legjelentősebb városában, Virunumban Isis különös tiszteletnek örvendett. Ezekből a körülményekből lehet talán arra is következtetni, hogy a noricum-i erős Isis-kultusz hatással volt a poetovioi Isis-kultusz kialakulására, bár innen Isis Noreiának szóló feliratot nem ismerünk, mint Virunumból.^{9.)} - Az egyik, Serapisnak szóló feliratot (⁴²36) Alexander Severus dispensator tabulariusa állítja, aki rabszolga volt. A fogadalmi oltár két oldalán látható pálmaág, ill. caduceus szerepét ismerjük a körmeneteknél, ahol a papok pálmaágakkal vontak fel. Ezek az attributumok gyakran előfordulnak alexandriai császárpénzekén is.^{10.)} - G. Ulpius Aurelius Gaianus, aki márványtáblát (⁴³37) állított, valószínűleg azonos azzal az Ulp. Gaianus praefectus vehicularius-szal, akitől Virunumból^{11.)} és Mediolanumból^{12.)}

ismerünk Invicto Patrio dedikált oltárt.^{13.)}
Dessau^{14.)} az i.sz. 167. évi iuridicus Alexandriae-t gyanítja benne. Mindenesetre érdekes, hogy a praefectus vehicularius (?) Isisben a Victrix tulajdonságot emeli ki. A kő a III. sz. végéről származik. - Az Isis Myrionyma-nak állított oltár (⁴⁴38) analógiáját megtaláljuk a dáciai Potaissában,^{15.)} ahol a felirat tanúsága szerint collegium Isidis létezett, valamint egy capuai feliraton.^{16.)} A myrionyma jelző Drexler szerint^{17.)} Isisnek mindenre kiterjedő, mindent magában foglaló, létrehozó, tápláló és védelmező lényegét fejezi ki. Apuleiusnál a főhősnek, Luciusnak megjelenő istennő azt mondja magáról, hogy minden nép más néven tiszteli, csak az egyiptomiak szólitják saját nevén Isis Reginának. E egészen hasonló elgondolása az i.sz. II. századból való chiosi felirat.^{18.)} A poetovioi oltárt Antoninus Pius idejére datálhatjuk. Az emléket egy vámt^risztviselő jólétéért állították. Ugyanennek a Q. Sabinus Veranius conductornak az üdvéért állított egy M^rartialis nevű vicarius két pappal egyetemben egy másik felratos oltárt(⁴⁵39). Mindkettő mutatja az Isis vallás nagy szerepét a kereskedelmi vállalkozásokban. - Az Isisnek dedikált fogadalmi bronztáblácska (41) analógiáját megtaláljuk Kölnben.^{19.)} Serapisnak ajánlott

tabula ansatát találták a dalmáciai Seniában is. A Poetovioból előkerült datálható emlékek, mint láttuk, II. sz. második és a III. sz. első feléből származnak. Ebből arra következtethetünk, hogy az említett szentély is ebben az időben állott fenn. Láthattuk, hogy ^{itt}Yelsősorban a kereskedelemmel kapcsolatos állami vállalkozásokban résztvevők körében volt elterjedve az egyiptomi vallás, ami magától értetődő, hiszen a Borostyánkő-ut mentén vagyunk.

Pannonia városai között Savaria (Szombathely) volt "a legpolgárabb elgondolású colonia-alapítás" (Alföldi A.). Claudius alatt nyerte el a colonia rangot, ezért neve colonia Claudia Savaria. Már a régibb szakirodalom is feltételezte a Savariában előkerült nagyszámu egyiptomi kultuszemlékből, hogy itt Isis-szentély létezett. Még határozottabban emellett foglalt állást Wessetzky Vilmos 1954-ben a Régészeti Társulat szombathelyi ülésén. Ezt a feltevést igazolta az 1956 évi ásatás, amikor a Thököly utca 14-16. sz. házak területén sikerült megtalálni, és a későbbiek során nagyrészt feltárni az Isis templomot (29), ahonnan több igen kvalitásos dombormű került napvilágra, melyek szinkretisztikusnistenala-

kokat ábrázolnak.^{20.)} Ezek között foglalt helyet az a dombormű is, amely Pannónia egyiptomi vonatkozású emlékei között a legkorábban vált ismétlé³⁰tté (24). Már Schoenvisner István publikálta 1791-ben ezt a reliefet, amelyen a középen álló Anubis-maszkos pap mellett kétoldalt Isis-Hygieia ill. Serapis-Aesculapius alakját viselő papok ismerhetők fel. Isisnek és Serapisnak, mint gyógyítóistenségeknek a felfogását megtaláljuk egy később tárgyalandó carnuntumi kövön, valamint egy Apulumból előkerült feliratos emléken, ahol Aesculapius papja könyörög Serapis numenjéhez.^{21.)} A domborművünk bennszülött kőfaragótól származik. Wessetzky mutatott rá arra,^{22.)} hogy az ábrázolás körmenet egy részének tekinthető, melyet az Anubis-maszkot viselő pap vezet. Ugyancsak ő említi, hogy a két oldalsó^(alak) kissé bemélyített helyzetben van ábrázolva. Ez is azt támasztja alá, hogy körmenet ábrázolással van dolgunk, hiszen a kőfaragó nem tudta másképen kifejezésre juttatni azt, hogy az Anubis-maszkos alak halad elől, csak úgy, hogy a másik kettőt kissé mélyebb háttérből faragta ki. - Savaria régebbiről ismert egyiptomi emlékei között egyik legfontosabb az az Isis Augustának állított oltár, melynek dedikálója Ti. Barbis, a

nagy aquileiai kereskedőcsalád tagja, aki a felirat tanúsága szerint fontos közigazgatási és papi tisztségeket töltött be: decurio, quaestor, duumvir iure dicundo és pontifex, vagyis a tartományi császárkultusz főpapja volt (26). Hogy a társadalmi életben ilyen magas rangon álló személy állít oltárt Isisnek, mutatja az az egyiptomi vallásnak a kereskedelem mellett az állami élettel való szoros kapcsolatát. A Barbiusok az i.sz. I. század közepétől a II. század elejéig voltak hatalmuk és gazdagságuk tetőpontján.^{23.)} A kő tehát korai, az I. sz.-ból való, amit a betűtipusok is igazolnak. - Egy másik, Isis Augustának szentelt oltárt (33) két sacerdos, azaz Isis pap állít. Dobrovits ebből azt a következtetést vonta le, hogy Savariában kultushelynek kellett lennie.^{24.)} A nevekből következtetve ez a kő is korainak mondható. - A sphinxeknek szóló fogadalmi köveknek nagyon kevés közük van az egyiptomi vallásossághoz. Itt egy, a görög-római vallásba mélyen beszívódott istenalakról van szó (37, 38). Természetesen ugyanez vonatkozik a máshonnan előkerült sphinx ábrázolásokra is (pl. soproni sphinx, (26)). - Szombathely környékéről ismeretes egy művészileg igen kvalitásos Apis szobrocska is (36).

A Borostyánkő ut következő állomása Scarabantia (Sopron), ahol szintén kerültek egyiptomi kultuszemlékek napvilágra. Scarabantia is az I. sz.-ban kapta városi rangját (municipium Flavium Scarabantia). - Itt a mult század közepe óta egy feliratos kő ismeretes (24), mely egyuttal Bubastis tiszteletének tartományunkból egyetlen ismert emléke. A fogadalmi oltárt egy libertus állítja, aki - cognomenjéből következően - talán egyiptomi származású volt.^{25.)} Az oldalán ábrázolt tehén (?) Isis jelképe.

A pannoniai Isis-kultusznek egyik legfontosabb emléke az egyedi kincs. Sopron közelében került felszínre a véletlen folytán a mult század első felében (27,28). A kancsónak nagyon lényeges szerepe volt az Isis-kultuszban a körmeneteknél, valamint a szentélyekben történő mindennapi istentiszteletnél, ahol a viznek (Osiris jelképe!) ilyen kancsókban történő felmutatása képezte a cselekmény főrészét. Ezt láthatjuk a híres herculaneumi falfestményen is. Egy hasonló edény leírását megtaláljuk Apuleius Metamorphosesének XI. könyvében is. - A kancsó és a serpenyő egy készletbe tartozott, de keletkezési idejüket tekintve nem egykorúak. A kancsó erősebb stílusköötöttségénél fogva korábbi, a serpenyő

valószínűleg az Augusztust közvetlenül megelőző időből származik. Ez utóbbin látható gazdag indamotívumok az alexandriai üvegeken hasonló alakban lépnek fel. A nilusi táj a Campana-reliefekre emlékeztet. A pompeii Isis templom oszlopait olyan mozaikokkal fedték, melyek hasonló hatást keltettek, mint a patera nyelének ~~dekoratív~~ pikkelydiszei. - Az egyedi kincs valószínűleg aquileiai kereskedő közvetítésével került ide, aki kapcsolatban volt Alexandriával, és onnan selejtes rituális tárgyakat (fülnélküli kancsó) szállított. Így különböző koru edények egy készletbe kerülhettek.^{26.)} - Természetesen olyan helyen ahol rituális edények előkerülnek, Isis szertartások végzésére és szentélyre lehet következtetni.

A Vindobonából (Wien) származó felirat(1) erős bizonyítéka az egyiptomi vallásnak a császárkultusszal való szoros összefonódásának. A tábor területéről került elő, a legio X Gemina tribunusa az állítója. Mindez mutatja, hogy a limes mentén a katonaság körében is el volt terjedve az egyiptomi vallás. A következőkben ennek még több bizonyítékát is látni fogjuk. - A kő 198 és 211 között lett felállítva, mert társuralkodók szerepelnek rajta.

Serapisnak, mint gyógyítóistenségnek és Isisnek állítottak emléket Carnuntumban (Bad-Deuschaltenburg) a katonai fürdőben(7). A dedikáló neve ki van törölve, amiből arra lehet következtetni, hogy az illető magas-rangu ember volt, és később talán kegyvesztett lett.^{27.)} Egyébként Serapis neve mellett a Conservator jekőt megtaláljuk Commodus pénzén és egy ró mavárosi feliraton.^{28.)} - Az amphitheátrumban talált oltár (8) arra vall, hogy ennek az istenségnek szerencséthozó lényegét is tisztelték. - Az Ammonnak szóló oltár (9) állítója valószínűleg rabszolga volt. I.sz. 234-ből származik. Ammon tisztelete már Egyiptomban különvált az Osiris-kör tiszteletétől. A rómaiakhoz a punok közvetítésével jutott el ez az istenalak. Mint a sphinxek esetében is rámutattunk, a tulajdonképeni egyiptomi kultusszal az Ammonfejes ábrázolásoknak (oszlopfaj, mécshes) is csak igen kevés közük van, talán csak víziistenséget kell bennük látni, mint azt Dobrovits is feltételezte.^{29.)}

A következő Dunaszakaszon, egészen Aquincum környékéig, feliratos emlékekkel nem találkozunk. Ebből a körülményből Barkóczi L.^{30.)} arra következtet Brigetio (Ószöny) esetében,

hogy a kimondottan katonavárosban (a legio I Adiutrix tábora volt itt) az Isis vallás nem örvendett tiszteletnek. Azonban a győri muzeumban több, egyiptomi istenséget ábrázoló bronzszobrocska van erről a vidékről is. Brigetióból és környékéről elég sok egyiptomi vonatkozású kisplasztikai emlék került elő. Köztük helybeli készítésű, művészetiileg igen kvalitásos Isis mellszobrocskák, melyeket Paulovics I. ismertetett (70-73). Keletkezésük idejét a II. sz. végére és a III. sz. elejére teszi. Alexandriai mintákra vezethetők vissza. Tehát az Isis vallásnak ezen a vidéken is voltak hívei.

Különösen figyelemre méltó az esztergomi várból előkerült Isis-Fortuna-Victoria szinkretisztikus jellegű szobrocska, mely mutatja, hogy a limes mentén Isisnek a győzelmethozó lényegét tartják fontosnak (83).

Az egyiptomi vallásnak egyik legfontosabb pannóniai emléke a csévi fogadalmi kő (85). Pannonia Inferior legatusa állítja Iuppiter-Neptunus-Serapisnak. Itt egy istenségről van szó. Serapis itt alvilági isten lesz. Analógiának felhozhatunk carthagói feliratot,^{31.)} amely Neptunus-Serapisnak van de-

dikálva. Alexandriában talált pénzek Serapist egy hajón ülve ábrázolják. - A feliratunkról kitörölt császárnév M. Aurelius Antoninus, Caracalla uralkodói neve. A helytartó, Alfenus Avitianus 218-222 között kormányozta a tartományt. Analógia: Dácia legatusa is állít Serapisnak és Isisnek oltárt Apulumban,^{32.)} Antoninus Pius uralkodása idején.^{33.)}

A most említett felirat lelőhelyéhez közeli Nyergesujfaluból való az a legujabban előkerült, Serapisnak szóló votív-oltár töredék (86), melyet Wessetzky ismeretett *Die ägyptischen Kulte in Ungarn* c. 1961-ben megjelent munkájában. Itt is Caracalla üdvéért és győzelméért könyörög a dedikáló. - Wessetzky egyébként a most említett könyvében Brigetioból és környékéről több, eddig publikálatlan egyiptomi vonatkozású, bronzból való emléket ismertet (74-76, 79), melyek mind azt bizonyítják, hogy itt a limes mentén, sőt hozzátehetjük, a barbár támadások szempontjából egyik legveszélyesebb szakaszán az egyiptomi vallásnak sok híve volt.

Pannonia Inferior fővárosa, Aquincum (Budapest-Óbuda) Hadrianus alatt municipium, Septimius Severus alatt colonia rangot kapott. Aquincumból és környékéről sok egyiptomi vo-

natkozásu emléket ismerünk. Ezek nagyrésze a polgárváros területéről került elő. - M. Caecilius Marianus, legio IV. Flavia tribunus laticlaviusa oltárt állít a katonai istenségeknek, élükön Iuppiter Hammonnak (73). Kora az V-S betűk kötéséből következtetve Septimius Severus ideje, akinek az uralkodása alatt több Hammon felajánlás történt.^{34.)} Együttal ez a kő bizonyítéka lehet annak, hogy a legio IV. Flavia Septimius Severus keleti hadjárata idején Aquincumban a legio II. Adiutrixet helyettesítette. A dedikáló cognomenje keleti eredetre mutat. - Érdekes az az egyiptomi óbirodalomból (VI. dinasztia) származó, hieroglif irással ellátott kő töredéke (88), melyet Óbudán találtak a múlt század közepén. Alföldi szerint^{35.)} Aquileia közvetítésével kerülhetett ide. - Itt emlékezünk meg a Mursában (Osijek) talált sirisztéléről (146), mely domborműves ábrázolással is el van látva, valamint a Vindobonában előkerült irnok szoborról (3), mely egyes régi kutatók véleménye szerint a XX. dinasztia idejéből származik. Lehet, hogy Egyiptomban járt Isishivők hozták magukkal, esetleg kultuszhely diszítésére (?) - A polgárvárosból való az a Kerberos szobrocska (107),

mely egy Serapis ábrázoláshoz tartozott. A dáciai Serapis szobrocskák mellett is Kerberosok voltak. Ebben az esetben Serapist, mint az alvilág urát tisztelték. Kereskedelmi úton Alexandriából került ide, miként a [z] Aquincumi Múzeum néger rabszolgát ábrázoló bronzszobrocskája ⁽¹⁵⁾ (112) - A gázgyári fazekastelep tálmintáin (89- 934) ábrázolt Isis és Seth istenalakokat először Dobrovits ismerte fel.^{36.)} Ezeknek az ábrázolásoknak az eredete a sethi-anus körben keresendő. Minutius Felix Octavius c. művében úgy emlékezik meg a Seth-kultuszhoz tartozó szamarokról, mint, amelyeket Isisszel együtt tisztelnek.^{37.)} Jól ismert a palatinusi gunyfeszület problémája, ahol szintén Seth hívót ~~l~~ láthatunk a térdelő ~~A~~ Alexamenosban. Egyéb bizonyítékok is vannak,^{38.)} hogy az Osiris-mitosz egyes variációiban Isis nem áll ellenséges viszonyban Seth-tel. - Ezek az ábrázolások nyilván helyi szükséglet kielégítésére szolgáltak. Keletkezésük ideje 160-170 tájára tehető. Ebben az időben Aquincum környékén a hivatalos Isis-vallás mellett ilyen szektaszerű kinövés is létezhetett.^{39.)} - Aquincum területéről több usebti (100, 101) és Osiris szobrocska (94) ismeretes, melyek szórványleletek. Ezek a késő-egyiptomi korból valók.

Egyiknél a földbekerülés korát a vele talált fibulából következtetve a II. sz. végére v. a III. sz. elejére tehetjük. - Egyedülálló szórványlelet Pannóniából egy ichneumon bronzszobrocska (97). Késő egyiptomi kori. Az ichneumon Atumnak a szent állata volt. - Thoeris email szobrocskája (96) a katonaváros amphi-theátrumának környékéről való. Ez, valamint a Hajógyárszigeten talált usebti (101) mutatja, hogy az aquincumi katonavárosban is találkozunk az egyiptomi vallások nyomaival. Thoeris a szülő nők védője és a halottak egyik urnője volt az egyiptomiaknál. Szobrocskát amuletként láncra~~ra~~ fűzve viselték. Ilyeneket máshol is találtak, ahol az egyiptomi vallásosság elterjedt.^{40.)} - Bár nem tartozik a kultusszal kapcsolatos emlékek közé, mint helybeli készítményt említjük a Bécsi uton talált, mészkőből való néger fejet (111). - Az Aquincumi Múzeum két, domborműves ábrázolásának (108, 109)^{is} nagyon kevés köze van az egyiptomi valláshoz, inkább alvilági isteneket ábrázolnak. - Sokkal fontosabb a pesti oldalon, de római kulturrétegből előkerült Isis ólomszobrocska (165). Földbejutásának ideje a vele talált kisbronz éremből következtetve a

IV. század. - A pesti oldalról még egy Hermes-Thoth bronzszobrocskát ismerünk (164). - Lehetséges, hogy Isishivők nyugodtak azokban a mumiasirokban, melyeket a Táborhegyen és a Szemlőhegyen találtak. (98,99) A sirok késő-római koriak (IV. sz.). Egyiptomi istenszobrocska, amulet nem került elő ezekből sirok-ból, ezért csak feltételelesen tekinthetjük az Isis vallás emlékeinek. Mindenesetre el lehet vetni azt a véleményt, hogy a táborhegyi mumia embere keleti származású,^{41.)} mert az antropológiai vizsgálat szerint rassztípusa: homo Alpinus.^{42.)} Itt említjük meg, hogy Carnuntumban is találtak mumiatemetkezést (19). Végül szólnunk kell arról a Hajógyárszigeten előkerült kőről (115), melyet Arpocras állít istenének. A dedikáló egyiptomi theophor nevet visel és pater, tehát Mithrás pap volt. 161-169 vagy 176-180 évek közé datálhatjuk, mert társuralkodók szerepelnek rajta. Az emlék a keleti kultuszok összefonódottságára mutat Dobrovits szerint.^{43.)} Tudjuk, hogy Apuleius leírásában a beavatást végző Isis-pap neve Mithra.^{44.)} A brigetioi Dolichenum bikái között van egy Apis.^{45.)} Ez is a keleti kultuszok kapcsolatának bizonyítéka. A Carnuntumból ismert Ammonius Fortunatus szin-

tén egyiptomi theophor nevet visel.^{46.)} Ilyen az a Vibia Serapia is, akinek a sirköve(116) Tétényből (Campona) került elő. Dobrovits figyelmeztet, hogy ez még nem bizonyítja az illető keleti származását, mert tudunk olyan esetről is, hogy egy aleman fejedelmi személy Serapion nevet vesz fel.^{47.)} Hozzátehetjük, hogy az egyiptomi vallással való kapcsolatot sem igazolja, hiszen a keresztény püspökök között is előfordult a Serapion és Isidorus név.

Intercisából (~~Ujgentele~~ *Dumegjentes*), mely a cohors miliaria Hemesenorum, tehát egy keleti csapattest állomáshelye volt, több egyiptomi bronzszobrocskát ismerünk, valószínűleg zárt leletből. Köztük három Osiris (120-122), egy Isis (119), egy Harpokrates (123) és egy Bész (124), aki az egyiptomi hálósobák és toalettszerek védője volt. Kultusza már Egyiptomban az Osiris körhöz papcsolódott (Abydos, memphisi Serapeum). Szobrocskáit a föničiaiak terjesztették. Az említett szobrok részben óegyiptomi stilusuak (Harpokrates). Mivel egy istenkörből valók, feltehető, hogy Isis-hívó házi szentélyét diszitették.^{48.)}

A székesfehérvári muzeumban levő, nilusi jelenetet ábrázoló dombormű (117) nem tarto-

zik ugyan a szorosan vett kultusztárgyak közé, mégsem hagyhatjuk el, annál kevésbbé, mert Dobrovits véleménye szerint valószínűleg Isis-hívő sirját díszítette, azonkívül aquincumi kőfaragó munkája a II. sz. első feléből. Faragója, aki pálmafát és krokodilust sohasem látott, mintakönyv után dolgozott, a mintaképet leegyszerűsítette, de még így is elég jó kompozíciót hozott létre. A nilusi jelenetek ábrázolása a római művészetben az i.sz. I. században élte virágkorát, de megvolt még a II. században is, amikor Hadrianus egyiptomi utazása is hatással volt az egyiptizáló divat elterjedésére. Ezeket az ábrázolásokat az óegyiptomiaktól az különbözteti meg, hogy azok a folyam reális életének ábrázolásai, az alexandriai és római jelenetek pedig irreális mesevilágot tárnak elénk. Ebbe tartozik a pygmaeusok népe, melynek kapcsolata van a halálos-chtónikus szférával. Ezért lehetséges tehát, hogy eredetileg Isis-hívő sirján volt elhelyezve.^{49.)}

A Szabolcsi pusztaról (Fejér m.) előkerült Apis szobrocska igen finom kivitelű munka (131). Görög-római típus.

Pannónia délkeleti részéből - különösen Tolna megyéből - elég sok egyiptomi szobrocskát ismerünk, melyek többnyire fajanszból, kisebbszámban bronzból készültek (135-142). Egy részük sirlelet. Valószínűleg a halott nyakláncán voltak ezek az általában kisméretű, átfurt, vagy karikával ellátott egyiptomi isten- és állatszobrocskák. A Barbaricumból analógiaként a kunszentlászlói fajansz Anubis szobrocskát említhetjük (167), mely szarmata sirből került elő. Dobrovits hangsúlyozza^{50.}) hogy a provinciális római emlékanyagban a fajanszból való egyiptomi vonatkozású kisplasztikai alkotások aránylag ritkán fordulnak elő, viszont a Szovjetunió területén, a Fekete-tengertől északra és keletre elterülő vidékeken annál gyakoribbak, sőt éppen az ilyen szobrocskák a jellemzőek. Ezek itt a halott mellett amuletként voltak a sirba téve, többnyire nyakláncra felfűzve. Különösen a partmenti görög gyarmatvárosok (Olbia, Tyras, Pantikapaion) és a Taman félsziget azok a helyek, ahol ugy anyagban, mint ábrázolás tárgyában a szekszárdi múzeumban őrzött egyiptomi leletekhez hasonlóak kerültek elő. Tyras területéről Ibiszfejű Thoth szobrocška, Pantikapaionból és a Ta-

man félszigetről fajansz usebtik, Pataikosok, sólyomszobrocskák ismeretesek. A partmenti görög városoktól északra, a szkiták területén egyiptomi leletekkel nemigen találkozunk, viszont a szarmaták törzsterületein nagyon gyakoriak.^{51.)} Az elmondottakból arra a következtetésre juthatunk - tekintetbe véve az anyagban, a méretben, az ábrázolás tárgyában, valamint a kivitelezésben tapasztalható egyezést az említett, igazoltan szarmata emlékanyaggal, - hogy egy római kori szarmata betelepülés hozta a szóbanforgó tolnamegyei leletek jórészét a Duna jobb partjára. Pannóniából - nem számítva a Bécsben levő, teljesen bizonytalan lelőhelyű amuletteket (4-6) - az aquincumi lelőhelyű usebtiket (100, 101) és a Harpokrates amuletet (95), valamint főleg a Thoeris szobrocskát (96) hozhatjuk ~~xxx~~ fel analógiaként, és ezek is a ripa Sarmatica mellől valók! ^{52.)} Egyedül a győri muzeumban lévő fajansz usebti lelőhelye (Brigetio) esik kissé távolabb az említett helytől (77). - Sajnálatos, hogy a tárgyak előkerülésével kapcsolatos körülmények ismeretlenek, ennél fogva a leletek földbekerülésének idejét nem tudjuk pontosan meghatározni. Talán nem tévedünk, ha

a kunszentlászlói analógia alapján az i.sz. IV. századra tesszük.

Említésre méltó a Lugio-ból (Dunaszekcső) származó, Maat istennőt ábrázoló bronzszobrocska, (143) mert Maat tiszteletével a rómaiaknál nemigen találkozunk. Az egyiptomiaknál az igazság istennője volt. ^{53.)}

Sirmiumból (Mitrovica) többek között egy Isis-Fortunát ábrázoló agyag lepényminta ismeretes (155). Itt a császárkultusszal való kapcsolat a lényeges, mint az emonai példaknál már említettük.

Mursoniából (Brod) előkerült, hellenisztikus stilusu bronzszobrocska (151) a Pannóniából ismeretes Harpokrates ábrázolások között a legszebb.

Siscia-ban (Šišak), mely város i.e. 35-ben elsőnek került római uralom alá, és a romanizáció is erős volt, több egyiptomi vonatkozású emlék került felszínre. Köztük Isisnek dedikált oltár, tabula ansata és kisplasztikai alkotások stb. (54-59) Itt bázonnyára érvényesült a közellelő Aquileia hatása az egyiptomi kultusz terjedésében.

Pannónia belső vidékeiről egyiptomi emlékeket csak, mint szórványleleteket ismerünk. Ilyen az az ülő majmot ábrázoló, fején

szárnyas napkorongot viselő bronzszobrocska is (69), mely a sümegi muzeumban volt, azonban elveszett. Lelőhelye: Orci (Somogy m.) Ezekhez tartozik a veszprémmegyei és a fenékpusztai Hermes-Thoth bronzszobrocska (65,66), valamint a balatonszabadi kőemlék (67), a gyulafirátoti Isis-ábrázolások (63,64), végül a somlyójenői Osiris szobrocska is. (61)

Ezzel befejeztük a pannóniai lelőhelyű fontosabb egyiptomi emlékek áttekintését. Láthattuk, hogy az elterjedési terület első-sorban a Borostyánkő ut, azután a limes és az ahhoz közelfekvő terület. Máshonnan inkább szórványleleteket ismerünk. A Borostyánkő ut mentén már az i.sz. I. században feltűnik (Barbius emlék), szélesebb elterjedése Antoninus Pius és Alexander Severus közötti idő-re tehető. Ezután - amennyire az emlékekből meg lehet állapítani - már csak elvétve maradt fenn (pl. a Kőbányán talált Isis). Kultuszhelyekkel a Borostyánkő ut mentén találkozunk, ill. ilyenekre következtethetünk (Poetovio, Savaria, Scarabantia). Savariában az ásatás igazolta, Poetovioban a nagyszámu feliratos emlék is mellette szól, sőt a helyét is feltételezhetjük. Az egyedi lelet arra vall, hogy Scarabantiában is lehet kultuszhely. - Tudjuk

továbbá, hogy a császárkori Isis-szentélyeket különös előszeretettel diszitették fel Egyiptomból hozott disztárgyakkal. Ezért olyan helyeken is gondolhatunk Isis-templom létezésére, ahol ilyenek előkerültek. Pannónia területén három ilyen hely van: Vindobona, Aquincum és Mursa. Feltevésünket az is alátámasztani látszik, hogy mindhárom hely legiotábor ill. ideiglenes katonai állomáshely (Mursa) volt.

A feliratok dedikációi a társadalmi osztályoknak meglehetősen széles skáláját mutatják: akad közöttük rabszolga, libertus, szabad születésű kereskedő, azonkívül a legiok tisztjeit, sőt a tartomány helytartóját is megtalálhatjuk az Isishivők között. Poetovio esetében valószínűsíthető a kapcsolat a kelta istenségek kultuszával, bár a bennszülött elem nincs képviselve a dedikálók között. Egyes jelenségekből (Arpocras pater, a dolichenumban talált Apis) az egyiptomi vallásnak a többi keleti kultusszal való kapcsolata is követhetethetünk. Erős az összefüggés a hivatalos államvallással és a császárkultusszal (pl. Isist ábrázoló lepényminták).

Az egész emlékanyagot tekintetbe véve azt állapíthatjuk meg, hogy főként a keres-

kedők, tisztviselők és a katonák azok, akiknek a körében leginkább elterjedt az egyiptomi vallásosság. Ezt az a körülmény igazolja a legkézenfekvőbben, hogy a legtöbb egyiptomi vonatkozású emlék a leginkább romanizált területeken a Borostyánkő uton, a Dráva-Száva közén, valamint a limes mentén került elő.

PANNÓNIÁBÓL ÉS A VEIE SZOMSZÉDOS BARBARI-

CUMBÓL ELŐKERÜLT EGYIPTOMI EMLÉKEK

I. PANNONIA SUPERIOR

VINDOBONA (Wien)

1. Fogadalmi oltár. CIL III. 4560. Felirata:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Sarapidi
pro salute imp(eratoris) L(ucii) Sept(imii)
Severi Pii Pertinac(i) Aug(usti) Arabici
Adiabeni(ici) Parthici Maximi et
imp(eratoris) M(arci) Aureli Antonini Aug(usti)
/ / / / L(ucius) Quirinalis Maximus
Trib(unus) milit(aris) leg(ionis) X Gem(inae)
p(iae) f(idelis) v(otum) s(olvit) l(aetus)
l(ibens) m(erito)

1493-ban találták a via principalis helyén.

Irodalom: Drexler 1890 29.1.

Paulovics 1915 39.1.

Schweditsch 1951 43.1. 18. sz.

2. Fogadalmi oltár. CIL III. 4561. Felirata:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

Sarapidi

idem

Maximus

Irodalom: Drexler 1890 29.1.

Paulovics 1915 39.1.

Schweditsch 1951 43.1. 20. sz.

3. Egyiptomi gránitszobor. Hapicha irnokot
ábrázolja gugoló helyzetben. 1798-ban ta-

lálták egy csatornánál.

Irodalom: Drexler 1890 29-33.1.

Schweditsch 1951 61.1. 85. η.

4. Anubist ábrázoló fajanszamulet. Valószínűleg a Ptolemaeus-kor végéről származik. A bécsi Niederösterreichisches Landesmuseumban őrzik. A vindobonai lelőhely csak feltételezett.

Irodalom: Schweditsch 1951 64.1. 105. η.

5. Chum istent ábrázoló fajanszamulet. Valószínűleg a Ptolemaeus-kor végéről származik. A bécsi Niederösterreichisches Landesmuseumban őrzik. A vindobonai lelőhely csak feltételezett.

Irodalom: Schweditsch 1951 64.1. 106. η.

6. Bész istent ábrázoló fajanszamulet. Valószínűleg a Ptolemaeus-kor végéről származik. A bécsi Niederösterreichisches Landesmuseumban őrzik. A vindobonai lelőhely csak feltételezett.

Irodalom: Schweditsch 1951 64.1. 107. η.

C A R N U N T U M (Bad-Deutschaltenburg)

7. Fogadalmi oltár. Anyaga homokkő. CIL III. 11157. Felirata:

Serapi Conser
vatori et Isidi
ceterisq(ue) dis de
abusq(ue) immortalib(us)
/ / / / / / /
/ / / / / / /
/ / / s.p.a.s

cum ~~Fabi~~ Fabia Ti
tiana uxore
et Titiano
filio

Mérete: m: 108, sz: 44, v: 42 cm. Oldalain
domborműves ábrázolás: egyik oldalon harang-
alaku kráter, a másikon amphora látható,
mindkettőből virágok emelkednek ki. 1875-ben
ásták ki a Burgfeld déli lejtőjénél, a ka-
tonai fürdő alapjainál.

Irodalom: Drexler 1890 33-35.1.

Paulovics 1915 30.1.

Kubitschek-Frankfurter 1923 174.1.

Schweditsch 1951 44.1. 22. ^{1/2}

8. Fogadalmi oltár töredéke. CIL III.11141.

Felirata:

[I] ovi

Serap [idi]

[I] ulius

Anyaga homokkő. Mérete: m: 30, sz: 18 cm.
Oldalain és tetején paterák vannak kifaragva. 1888-ban találták az amphitheátrumban.

Irodalom: Drexler 1890 35-36.1.

Schweditsch 1951 43.1. 21. sz

9. Fogadalmi oltár. OIL III.11128. Felirata:
I(ovi) O(ptimo) M(aximo)

Am·moni

Mercuriu(s)

votum solvit

letus libes me

rito Maxim

o et Urban

o co(n)s(ulibus)

Anyaga homokkő. Mérete: m: 108, sz: 42,
v: 30 cm. I.sz. 234-ben állították fel.
1877-ben találták. A bécsi muzeumban őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 134.1.

10. Isis-Fortuna szobrocska bronzból. M: 10 cm.
Antik talapzattal van ellátva. Kormánylapáttal és bőségszaruval ábrázolja az istennőt. A Museum Carnuntinum-ban őrzik.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 88.1.

Swoboda 1958 172.1.

Lakatos 1961 11-12.1. 9.á.

11. Isis-Fortuna szobrocska kőből. 1923-ban letétként volt a muzeumban, azóta visszakerült a tulajdonosához.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 89.1.
Swoboda 1958 172.1.

12. Isis-Panthea szobrocska kőből. 1923-ban letétként volt a muzeumban, azóta visszakerült a tulajdonosához.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 89.1.
Swoboda 1958.172.1.

13. Serapis szobrocska kőből. 1923-ban letétként volt a muzeumban, azóta visszakerült a tulajdonosához.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 89.1.

14. Serapis mellszobrocska bronzból. M: 8 cm. 1902-ben találták a tábor területén. A Museum Carnuntinumban őrzik.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 87.1.
Schweditsch 1951 43.1. 16.

Képe: RLiÖ 5 1904 47.á.

15. Ülő kutyát ábrázoló szobrocska bronzlemezből. M: 6 cm. Valószínűleg Anubist ábrázolja. 1951-ben találták. A Museum Carnuntinumban őrzik.

Irodalom: Swoboda 1958 173.1.

Képe: Swoboda 1953 Taf. IX. Abb. 2.

16. Isis-Fortunát vagy Pantheát ábrázoló
gemma a Museum Carnuntinumban.
Irodalom: Schweditsch 1951 47.1. 33. *sz*
17. Iuppiter-Ammon fejfel diszített gyűrűkő.
Anyaga onyx. Átmérő: 1.5 cm. A tábor területén találták.
Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 89.1.
Schweditsch 1951 61.1. 87. *sz*
Swoboda 1958 172.1.
Képe: RIIÖ 7 1906 44.á.
18. Apis szobrocska töredéke. Anyaga vörös
syenit. A Museum Carnuntinumban őrzik.
A carnuntumi lelőhely ugy ennél, mint a
16. sz. alatt közölt gemmánál csak fel-
tétélezett.
Irodalom: Schweditsch 1951 61.1. 89. *sz*
19. Mumiatemetkezés. A sirt Caligula érem da-
Irodalom: Frank 1938 7.1. *(tálja)*
Dobrowits 1943 b 48.1.
Schweditsch 1951 64.1. 109. *sz*
Swoboda 1958 173.1.
20. Sphinx szobor bronzból. Hossza: 7 cm.
1923-ban letétként volt a muzeumban, az-
óta visszakerült a tulajdonosához.
Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 87.1.
Schweditsch 1951 61.1. 90. *sz*
Lakatos 1961 12.1. 11.á.

21. Sphinx szobor homokkőből. Mérete: m: 37,
h: 13 cm. 1923-ban letétként volt a mu-
zeumban, azóta visszakerült a tulajdono-
sához.

Irodalom: Kubitschek-Frankfurter 1923 93.1.

Lakatos 1961 13.1. 13.á.

22. Táncoló négerfiu szobrocskája. Mus. Carnunt.

Irodalom: Swoboda 1949 Taf. VII. Abb. 2.

Schweditsch 1951 62.1. 2

23. Bronzlemez egy lud, egy csészeformájú
tárgy és egy néger fő domborműves ábrá-
zolásával. A Museum Carnuntinumban őrzik.

Irodalom: Schweditsch 1951 61-62.1. 91. 2.

S C A R A B A N T I A (Sopron)

24. Fogadalmi oltár. CIL III. 4234. Felirata:

Isidi Aug(ustae)

et Bubasti(di)

G(aius) P(omponius) Philinus

Pomponi

Severi

lib(ertus) v(otum) s(olvit)

Mérete: m: ⁶⁴/sz: 35 cm. A II-III sz. fordú-
lóján készült. 1856-ban találták Kolos-
tor u. 9 sz. alatt. Az oldalán tehát

(esetleg Apis?) van ábrázolva. *A Soproni
Liget F. Múzeumban van.*

Irodalom: Drexler 1890 28.1.

Paulovics 1915 32-33.1.

Schweditsch 1951 46.1. 34. m.

Wessetzky 1959 28.1.

Wessetzky 1961 38-40.1. T.V.Abb.8

Wessetzky 1962 358-62.1.

25. Anubis-maszkos ábrázolás egy Silvanusnak dedikált oltár (CIL III.10940) hátsó oldalán. Az alak csak konturvonalakban van kivésve. A követ 1897-ben találták. A soproni Liszt Ferenc Muzeumban őrzik.

Irodalom: Thomasz 1960 69-73.1. 2.á.

Wessetzky 1962 361.1. 10.jz.

Wessetzky 1961 40-42.1.

26. Sphinx szobortöredék. Anyaga:kő. Mérete: h: 64, sz: 22, m: 58 cm. A feje hiányzik. Mellén és hasán négy pár emlő és három magányos emlő van. Nyakán két oldalt két hajfürt lóg le. A vállán szárnytöredék látható. A Csengeri utcában találták a Kindler ház alapozásakor. A soproni Liszt Ferenc Muzeumban őrzik.

Irodalom: Oedenburger Zeitung 1895 ápr.26
(Bella Lajostól való közlés)

Lakatos 1961 13.1. 14,14a á.

E G Y E D

27. Kancsó. Anyaga réz, száj-és nyakrésze bronz, külön van hozzáferrasztva. M₉ 23 cm. I.e. I.századból való alexandriai

munka. A füle hiányzik. Diszítése niellóval történt: a bekarcolt vonalak ezüsttel vannak kitöltve. Egyiptomi istenségek láthatók rajta. 1930-ban találták. A Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Jankovich 1833 366.1.

Pulszky 1897 225.1.

Drexler 1890 28-29.1.

Hekler 1909a 28.1.

Bissing 1909 40.1.

Kalauz a régiségtárban 1912 158.1.

Paulovics 1915 50-51.1.

Hekler 1924 110.1.

Zahn 1929 48.1.

Radnóti 1938 115-6.1.

Schweditsch 1951 62.1. 94. m.

Wessetzky 1959 24-27.1.

Wessetzky 1961 42-45.1. T. VI-VIII.

28. Csésze. Anyaga bronz. I.e. I. századból való alexandriai munka. Diszítése niellóval történt. Közepén nilusi jelenet, peremén növénydisz, arany és ezüst berakással. Nyele pikelyes. A kancsóval együtt találták, egy készlethez tartozott. A Nemzeti Muzeumban őrzik.
Irodalom: mint az előzőnél.

Radnóti 1938 68-70.1.

Wessetzky 1961 T. IX.

S A V A R I A (Szombathely)

29. Isis-szentély. Mérete: h: 16.5, sz: 9.5 m. ~~III.~~ II. sz. végén vagy a III. sz. elején épült. 1956-ban tárták fel a Thököly u 14-16. sz. házak területén. Beosztása: 3 m széles előcsarnok után következik a kétosztatu cella. A főhomlokzatról le-hullott márványtömbök domborművekkel vannak díszítve. A főhomlokzat előtt 5 x 5 m-es oltár alapjai láthatók.

Irodalom: Szentlélek 1957 78.1.

Kádár-Balla 1958 25-26.1.

Wessetzky 1959 20, 27-28.1.

Szentlélek 1960 (ábrával)

Wessetzky 1961 22, 31-32.1.

30. Egyiptomi istenek maszkját viselő papokat ábrázoló dombormű. Anyaga mészkő. Mérete: h: 132, sz: 72 cm. Középen Anubis sakálfejes maszkját viselő pap, jobbra Isis-Hygieia, balra Sarapis-Aesculapius alakjában megjelenő papok láthatók. A szombathelyi muzeumban őrzik.

Irodalom: Schoenvisner 1791 61.1.

Lipp 1877 23-24.1.

Récsei 1896 58.1.

Paulovics 1943 42-43.1.

Schweditsch 1951 47.1. 35. m.

Kádár-Balla 1958 26.1.

Wessetzky 1959 21-22.1. V.t.1.á.

Szentlélek 1960 20.1. 17.á.

Wessetzky 1961 29-31.1.

31. Sothis-kutyán ülő Isist ábrázoló dombormű. Anyaga márvány. M: 90 cm. A dombormű keretes mezőben, Sothis-kutyán ülő helyzetben ábrázolja az istennőt, akinek jobbjaiban sistrum, bal kezében pedig gyümölcsös kosár van. A jelenettől jobbra Mars alakja látható: felemelt jobbjaiban lándzsa, bal kezével pajzsot fog. Feje letörött. A dombormű az Isis-szentély homlokzatáról hullott le. 1956-ban ásatás alkalmával került felszínre. A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Szentlélek 1957 78.1.

Kádár-Balla 1958 26.1.

Szentlélek 1960 20.1. 13,14.á.

Wessetzky 1961 32-34.1. T.III.

32. Az Iseum homlokzati feliratának töredéke:

sac

f

Esetleg Isidi Aug(ustae) sac(rum)-ra egészíthető ki. A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Szentlélek 1960 17-18.1. 7.á.

Wessetzky 1961 32.1.

33. Fogadalmi emlék töredéke. ~~Magyarországi~~.

CIL III. 10908. Felirata:

[I]sidi

Aug(ustae) sa [crum]

Q(uintus) Iulius

[M]oderat[us et]

[I]ulius

[Nig]elli[o]

[sace]rd[otes]

Anyaga mészkő. Az i.sz. I. századból való. Oldalán domborműves diszités látható: állatfej, fölötté posztamensen áll Harporates. Az emlék tetején valószínűleg szobor állott. A szombathelyi muzeumban őrzik.

Irodalom: Hipp 1875 167.1.

Maionica-Schneider 1878 13.1.

Drexler 1890 25-27.1.

Paulovics 1943 42.1.

Schweditsch 1951 47.1. 36. 72.

Wessetzky 1959 23-24.1.V.t.2.á.

■.

Wessetzky 1961 25-28.1.

34. Fogadalmi oltár töredéke. CIL III. 4156.

Felirata:

Isidi Au [g](ustae)

sacr[um]

Ti(erius) Barbi[us]

Ti(berii) fil(ius) vi/ / /

Valen / / /

dec(urio) c(oloniae) C(laudiae) S(avariae)

quaest[or]

[I]I vir i(nre) di[cundo]

[p]onti[fex]

Anyaga márvány. Mérete: m: 62, sz: 36 cm.

Az i.sz. I. századból való. Az emléket

Hosszu u. 103 sz.alatt találták. A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 25.1.

Calderini 1930 467.1.

Alföldi 1936 36.1.

Nagy T. 1942 425.1.

Paulovics 1943 42.1.

Paulovics 1915 33.1.

Schweditsch 1951 46.1. ~~N~~ 30.2.

Kádár-Balla 1958 10.1.

Wessetzky 1959 23.1.

Wessetzky 1961 25.1.

35.Osiris szobrocska bronzból. M: 9.3 cm.

A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Wessetzky 1959 28.1. 3.á.

Wessetzky 1961 35.1.

36. ^Apis szobrocška bronzból. Mérete: h: 9.2, m: 6.5 cm. ^Az alsó lábszárai hiányoznak. A Nemzeti Múzeumban őrzik. A savariai lelőhely csak feltételezett, mert a szombathelyi múzeum anyagából került Budapestre.

Irodalom: Hekler 1909/202.1.

Paulovics 1927 89-90.1. 26.á.

37. Szfinxeknek szóló fogadalmi oltár. ~~Felirata:~~
Spincibus

Aug(ustis) sac(rum)

Domitia[nus]

[V]ictorin[us]

A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1943 41.1.

Wessetzky 1959 24.1.

Wessetzky 1961 36.1.

38. Szfinxnek szóló fogadalmi oltár töredéke.

Felirata:

Sphinx

Metil[us]

A szombathelyi múzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1943 41.1.

Wessetzky 1959 24.1.

Wessetzky 1961 36.1.

R O H O N C (Vas m.)

39. Honsu isten szobrocskája bronzból. M: 4.4 cm. Sérült, rozsdamart mumia alak. Fejdisz: holdsarló. Honsu az egyiptomiaknál gyógyító istenség volt. A szombat^(h)helyi muzeumban őrzik.

Irodalom: Wessetzky 1959 28.1. 4.á.

Wessetzky 1961 36.1.

R U M (Vas m.)

40. Agyagmécses, discusán Amonfej ábrázolással. A szombathelyi muzeumban őrzik. A fenekén STROBIII bélyegző látható.

Irodalom: Veidinger 1930 9.1.

Iványi 1935 132.1. 1422.sz.

L.t. 10.á.

P O E T O V I O (Ptuj)

41. Isis-szentély. Unter-Hajdin területén az 1077-es ásatási parcellán tárták fel. Alaprajza egyszerű cella, három oldalán fallal körülvéve.

Irodalom: Saria 1937 20-28.1.

Abramič 1925 32.1.

42. Fogadalmi oltár. CIL III. 4044. Felirata:

Serapi(di)

Aug(ust**b**)

Sacrum

Epap(h)roditus

Alexandri

Aug(usti) disp(ensator)

Tabul(arius)

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Anyaga fehér márvány. Mérete: m: 94,
sz: 49, v: 24 cm. Az oltár bal oldalán
pálmág, jobb oldalán caduceus van ki-
faragva. 1922-ben találták. A III.sz.
első felében készült.

Irodalom: **██████** Drexler 1890 24.1.

Saria 1937 22.1.

Hoffiller-Saria 1939 156.1.

336.sz.

43. Fogadalmi tábla. Felirata:

G(aius) Ul(pius) Aur(elius)

Gaianu[s]

I(sidi) V(ictrici) et Ser(apidi)

pro salu[te]

[s]ua suorum[que]

omnium

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Anyaga fehér márvány. Mérete: m:82,
sz: 35, v: 10 cm. Másodlagos felhasz-

nálás nyomai láthatók rajta. Hiányos.

1935-ben találták Unter-Hajdin területén,
az 1077-es ásatási parcellán.

Irodalom: ~~Saria~~ Hoffiller-Saria 1939

124.1. 269.sz.

Schweditsch 1951 48.1. 42.sz.

44. Fogadalmi oltár töredéke. CIL III.4017.

Felirata:

[Is] idi

[My] rio

[ny] mae

[pro f] ructo

[Sabi] ni Verani

[co]nduct(oris)

[p]ublici) p(ortorii) Ill(yrici)

1852-ben találták. A grátzi muzeumba
került.

Irodalom: Drexler 1890 24,126.1.

Paulovics 1915 32.1.

Saria 1937 20-21.1.

Schweditsch 1951 49.1. 47.sz.

45. Fogadalmi oltár. CIL III.4015. Felirata:

Isidi

Aug(ustae)

sacrum

Marti

alis

Firmini

Q(uinti) Sabini

Verani

t.p

conduc(toris)

portori

Illyrici

ar[c]ari vic(arii)

voto

suscepto

d(onum) d(at)

sac(erdotibus) T(ito) Fl(avio)

Martiale

et Fl(avio) Marul

lino fil(io)

1874-ben találták a Szt. Márton templom helyén.

Irodalom: Drexler 1890 24.1.

Paulovics 1915 34.1.

Saria 1937 2⁰.1.

Schweditsch 1951 49.1. 45.sz.

46. Fogadalmi oltár. CIL III.4016. Felirata:

Isidi

Aug(ustae)

signum

cum bas [i]

Victorin[us]

ex voto

posuit

Irodalom: Drexler 1890 24.1.

Paulovics 1915 34-35.1.

Saria 1937 20.1.

Schweditsch 1951 49.1. 46.sz.

47. Tabula ansata. CIL III.15184. Felirata:

Apolinar[ius]

Isid(i) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Anyaga bronz. Mérete: h: 55, sz: 25, v: 7 mm.

A felirat pontozott betűkkel van írva.

1898-ban találták az 1077-es parcella

helyén. A Ptuj-i muzeumban őrzik.

Irodalom: Abramšč 1925 127.1.

Veidinger 1930 9,32.1.

~~1939~~ Hoffiller-Saria 1939

124.1. 270.sz.

Schweditsch 1951 48.1. 43.sz.

48. Tabula ansata töredéke. Felirata:

Is [idi]

Val(erius) M

p.m

Anyaga bronz. Mérete: h:26, v:03 mm.

A felirat pontozott betűkkel van írva..
1935-ben találták. A Ptuj-i muzeumba került.

Irodalom:Hoffiller-Saria 1939 124-5.1.
271.sz.

Schweditsch 1951 49.1. 44.sz.

49.Agyagmécses. Discusán Isis ábrázolással.
Irodalom: Saria 1937 26.1.

50.Ammonfej töredéke. Anyaga kő.
Irodalom: Abramič 1925 156.1.

Schweditsch 1951 61.1. 86.sz.

E M O N A (Ljubljana)

51.Fogadalmi oltár töredéke. CIL III. 3842.

Felirata:

Serapi(di)

Ius^utus

///n//

1715-ben találták. Azóta elveszett.

Irodalom: Drexler 1890 21.1.

Paulovics 1915 38.1.

Schweditsch 1951 43.1. 17.sz.

52. Sérült lepényminta agyagból. Eredeti
átm: 17 cm. Kora: IV.sz. Középen Isis
látható sistrummal és situlával, jobbra
Harpokrates bőségszaruval, balra Anubis
pálmával és caduceus-szal.

Irodalom: Veidinger 1930 8,32.1.

Alföldi 1938 334.1. LXII.t. 3.á.

53. Lepényminta töredéke agyagból. Á: 16 cm.
Kora: IV.sz. Isis mellképben van ábrá-
zolva. A hiányzó részen valószínűleg
Sarapis volt. Kettőjük között Harpokra-
tes, kezében bőségszaru.

Irodalom: Veidinger 1930 8,32.1.

Alföldi 1938 334.1. LXII.t. 2.á.

S I S C A (Šišak)

54. Fogadalmi oltár töredéke. CIL III. 3944.

Felirata:

Isi(di)

Aug(ustae)

P(ublius) Antoni[us]

// Inii //

Mérete: h: 29, sz: 16, v: 14 cm. Felső
részén és az oldalain domborműves ábrá-
zolások vannak. A ljubljana-i muzeumban
őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 22.1.

Paulovics 1915 35.1.

Hoffiller-Saria 1939 243.1. 530.sz.

Schweditsch 1951 49.1. 48.sz.

55. Tabula ansata. Felirata:

Isidi Aug(ustae)

sac(rum) Vol(umnia)

Maxima

ex vi vo(tum) so(lvit) l(aeta) l(ibens)
m(erito)

Anyaga bronz. Mérete: h: 6.5, sz: 3.6 cm.

✓
Sisak mellett a Kulpában találták 1909-
ben. A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Hoffiller-Saria 1939 244.1. 531.sz.

Schweditsch 1951 49.1. 49.sz.

56. Harpokrates-szobrocska bronzból. M: 2 cm.

✓
Sisak mellett a Kulpában találták 1912-
ben. A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Brunšmid 1913/14 237.1.

Dobrovits 1943 b 63.1.

57. Isis papnő feje fehér márványból. M: 20 cm.

A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Brunšmid 1903/4 231.1.

58. Agyagmécses töredéke kosszarvakkal el-
látott Ammonfővel diszítve. A zágrábi
muzeumban őrzik.

Irodalom: Iványi 1935 109.1. 1031.sz.

XIII.t. 4.á.

59. Sphinx szobor. Hasán öt emlő, a lábain oroszlánkörmök vannak. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik. 1810-ben találták.

Irodalom: Drexler 1890 23-24.1.

Schweditsch 1951 62.1. 93.sz.

S O M L I Ó J E N Ő (Veszprém m.)

60. Osiris szobrocska bronzból. M: 9.2 cm.

A győri múzeumban őrzik.

Irodalom: Iovas 1934/34 7.1.

Wessetzky 1961 46.1.

61. Osiris szobrocska bronzból. M: 7.8 cm.

A győri múzeumban őrzik.

Irodalom: Iovas 1933/34 7.1.

Wessetzky 1961 46.1.

S Z E N T P Á L P U S Z T A (Győr-Sopron m.)

62. Apis fej bronzból. M: 8 cm. Valószínűleg butordisz volt. A győri múzeumban őrzik.

Irodalom: Hekler 1909/201.1.

Képe: A régi Győr emlékei 1940
16.1.

Wessetzky 1961 46.1.

GYULAFIRÁTÓT-POGÁNYTELEK (Veszprém m.)

63. Fogadalmi táblácska ólomból. Mérete:

m: 8, sz: 4.8 cm. Isis-Fortuna ábrázolás látható rajta. Hiányos. A vesz-

prémi muzeumban őrzik.

Irodalom: Thomas 1952 33.1. IV.t. 2.á.

Thomas 1961 18.1. 12.á.

Wessetzky 1961 46.1.

64. Fogadalmi táblácska Isis-Fortuna ábrázolással ólomból. Mérete: m: 8, sz: 4.8 cm.

A veszprémi muzeumban őrzik.

Irodalom: Thomas 1952 33.1. IV.t. 1.á.

Thomas 1961 18.1. 12.á.

Wessetzky 1961 46.1.

V E S Z P R É M M.

65. Hermes-Thoth szobrocska bronzból. M: 8.2 cm, sz: 5.9 cm. Bal könyökével fatörzsnek támaszkodik, bal kezében kerykeiont tart. Jobb lábánál ~~való~~ állatalak (Válószínűleg kos) látható. Üreges öntés. Középen át van furva. A veszprémi muzeumban őrzik.

Irodalom: Lakatos 1961 12-13.1. 30.1.12,
12. a ábra.

F E N É K P U S Z T A (Veszprém m.)

66. Hermes-Thoth szobrocska bronzból. Fején tollas dísz. Bal kezében kerykeion. Jobb alsó karja letörött. Válláról clamys csüng le. Jobb lába mellett kos maradványa. A készthelyi muzeumban volt.

Irodalom: Hekler 1909/202.1.

Wessetzky 1961 46.1.

B A L A T O N S Z A B A D I (Somogy m.)

67. Egyiptomi áldozati asztalra emlékeztető
kőemlék. M: 73 cm. 1959-ben találták a
Balatonban, a part közelében. Törött.
Valószínűleg az északi partról - Bada-
csony vidékéről - hozták le. Valódi és
hamis hieroglif jelek között Osiris, Ho-
rus és Anubis domborműves ábrázolásai
láthatók. Feltehetően magánszentélyben
állott.

Irodalom: Wess~~z~~etzky 1961 47-48.1. T.XXII.

K O R O K N Y A I P U S Z T A

68. Osiris szobrocska bronzból. A készthelyi
muzeumban volt.

Irodalom: Nagy L. 1935 29.1.

Dobrovits 1943 b 57.1.

~~ORC~~ I (Somogy m.)

69. Ülő majmot ábrázoló szobrocska bronzból.
Fején félhold, abban napkorong van. 1883-
ban találták. A sümegi muzeumban volt.
Elveszett.

Irodalom: Darnay 1890 446.1.

Wessetzky 1961 46.1.

II. PANNONIA INFERIOR

B R I G E T I O (Ószőny)

70. Isis mellszobrocska bronzból. Mérete:
m: 10, sz: 7 cm. Kora: II.sz. vége - III.
sz. eleje. Üreges öntés. Fején spirál-
diszes, gömböcskékkel diszitett diadém.
A szobrocska csonka. Felületét barnás-
zöld patina borítja. 1930-ig a Tussla-
gyűjteményben volt, azóta ismeretlen
helyen van.

Irodalom: Paulovics 1942 219.l. XXVII.t.

4.á.

Wessetzky 1961 53.l.

71. Isis mellszobrocska bronzból. M: 5.6 cm.
Felfüggeszthető lámpa fogantyúja volt.
Hátul nincs szoborszerűen kidolgozva.
Vékony, sötétzöld patina borítja. Kállay
Ödön gyűjteményéből került a Magyar
Nemzeti Múzeumba.

Irodalom: Paulovics 1942 243.l. XXXVII.t.

8.á.

Wessetzky 1961 54.l.

72. Isis mellszobrocska bronzból. Mérete:
m: 8.9 cm (a talapzattal együtt), sz:
4.5 cm. Kora: II.sz. vége - III. sz.
eleje. Vele egybeöntött, tagolt talap-
zata van. Hátul üregesen homorú. A mel-

lén megkötött un. "Isis-csomó" helye-
nisztikus mintaképre utal. Világoszöld
patina borítja. 1930-ig a Tussla-gyűj-
teményben volt, azóta ismeretelen he-
lyen van.

Irodalom: Paulovics 1942 218-19.1.

XXXVII.t. 5,6.á.

Wessetzky 1961 53.1.

73.Serapis szobrocska fehér márványból.

M: 11.5 cm. A típus Helios-Serapisra
emlékeztet. A szobrocska csonka. A ko-
máromi muzeumban van.

Irodalom: Paulovics 1916 190-91.1. 1.á.

Paulovics 1917 13-14.1.

Wessetzky 1961 54.1.

74.Osiris szobrocska bronzból. A Magyar Nem-
zeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Wessetzky 1961 54.1.

75.Bronz-situla, egyiptomi istenalakokkal.

A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Wessetzky 1961 54.1.

76.Kettős ureus-kigyó bronzból. A Magyar
Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Wessetzky 1961 54.1.

77. Usebti fajanszból. Az alsó része hiányzik. A győri muzeumban őrzik.

Irodalom: Lovas 1933/34 8.1.

Wessetzky 1961 53.1.

78. Apis szobrocska bronzból. H: 11 cm.

A fejének nagy része kiegészítés. A szobrocskát sötétzöld patina borítja. Felületén egyes helyeken viasznyomok találhatók. A komáromi muzeumban őrzik. A brigetioi lelőhely bizonytalan.

Irodalom: Paulovics 1916 192.1. 2.á.

• Á C S É V A S P U S Z T A (Komárom m.)

79. Osiris szobrocska bronzból. M: 13 cm.

Szaita típus. Brigetio közelében szántóföldön, a Duna mellett találták 1955-ben. Magángyűjteménybe került.

Irodalom: Wessetzky 1961 53.1. T.XVI.

~~Abb.~~ 21.

K Ö R N Y E (Komárom m.)

80. Neger rabszolga bronzszobrocskája.

M: 6.9 cm. Alexandriai eredetű szobrocska. A fiu teknősbéka hátán gugol. A teknősbéka üreges öntésű, a fiu tömör. 1873-ban találták. A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Schreiber 1887 355-57.1. 1.á.

Eber 1899 10-11.1.

T A T A B Á N Y A (Komárom m.)

81. Isis-Fortuna szobrocska bronzból. M: 8.8 cm. Jobb kezében kormánylapát, baljában bőségszaru. Fején holdsarló és abban napkorong. A győri muzeumban őrzik.

Irodalom: Lovas 1933/34 7.1.

Hekler 1909/201.1.

Wessetzky 1961 52.1. T.XVI. Abb.

20.

T A T A

82. Anubis szobrocska bronzból.

Irodalom: Drexler 1890 36.1.

Paulovics 1915 46.1.

Wessetzky 1961 18.1.

S O L V A (Esztergom)

83. Isis-Fortuna-Victoria szobrocska bronzból. M: 9.9 cm. Ruházata chiton és köpeny. Fején diadém: tehénszarvak és félhold közé fogott napkorong. Leeresztett jobbkezeében kormánylapátot tart, baljában bőségszaru. Világoszöld patinája helyenként kopott. 1820-ban találták az esztergomi várban. A Magyar Nemzeti Múzeumba került.

Irodalom: Paulovics 1916 196-7.1. 5.á.

Paulovics 1917 25-6.1.

Wessetzky 1961 50.1. T. XIV.

84. Fogadalmi oltár. CIL III.10594. Felirata:

Isidi Regine

Aur(elius) Respectus

vet(eranus) leg(ionis) II. ad(iutricis)

p(iae) f(idelis) ex voto

posuit aram

Agricola et

Clementino co(n)s(ulibus)

I.sz. 230-ból. Az emlék valódisága erősen kétes.

Irodalom: Veidinger 1930 9,32.1.

C S É V (Komárom m.)

85. Fogadalmi oltár. CIL III.3637. Felirata:

[Iovi] Optimo M[aximo]

Neptuno Serap[idi]

pro [sal]u[te et] victor[ia]

[et perpetuitate]

[imp]eratoris)[C]aesaris

[Marci Aureli Anton]

ini pii felic[is Aug(usti)]

[Al]fenus Avitianus

leg(atus) eius pr(o) pr(aetore)

prov(in[ci]ae) Pa[nn](oniae) [I]nf(erioris)

Mérete: m: 150, sz: 88cm. Kora: i.sz.

218-222. Az emlék Aquincumból került

lelőhelyére. A Magyar Nemzeti Múzeum-

ban őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 36,139-50.1.

Récsei 1896 99-100.1.

Paulovics 1917 7-8.1.

Ritterling 1927 85.1.

Barkóczy 1941 26.1.

Schweditsch 1951 [redacted] 44.1.23.

Wessetzky 1961 50-52.1. T.XV.

N Y E R G E S U J F A L U (Komárom m.)

86. Fogadalmi oltár. Felirata:

Deo Invict[o]

Serapi(di) pro sal(ute)

et victoria imp(eratoris)

Caes(aris) M(arci) Aurelii

Antonini

Irodalom: Wessetzky 1961 52.1.

A Q U I N C U M (Budapest-Óbuda)

87. Fogadalmi oltár. ■ CIL III.3463. Felirata:

Hammoni

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et lar(ibus)

mil(itaribus) ceterisq(ue)

dis

M(arcus) Caec(ilius) Rufinus

Marianus

tr(ibunus) lat(iclavus) leg(ionis) IV

v(otum) s(olvit) l(aetus) m(erito)^{F(laviae)}

Kora: III.sz. eleje. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1915 54.1.

Nagy L. 1935 51.1.

yBarkóczy 1941.28.1.

Dobrovits 1943 b 50.1.

Schweditsch 1951 63.1. 96.sz.

88.Egyiptomi felirattal ellátott kőemlék.

Anyaga márvány. Kora: VI. dinasztia.

1852-ben találták Óbudán Perc u. 206

sz. alatt. Az Iparművészeti Múzeumban

őrzik.

Irodalom: Mahler 1900 170-72.1.

Nagy L. 1935 27.1. 24.á.

Oroszlán-Dobrovits 1939 49.1.

Dobrovits 1943 b 49.1.

Nagy L. 1942 664.1.

Wessetzky 1959 20-21.1.

Wessetzky 1961 13-14.1.

89.Tálminta Isis mellképpel. Anyaga terra

sigillata. Mérete: m: 6, á: 16 cm. Kora:

II.sz. vége. Pacatus manufaktúrájából

származik. A hiányos tálmintán két balra

néző, magas fejdisszel ellátott női alak

(Isis) látható. Szőlőindák, két kalapáló

férfi, két futó ló, két sakál v. hiéna,

madarak vannak még ábrázolva rajta. A

gázgyári fazekastelepen találták. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1932. 136-7. l. 121. a

Kiss 1938 195. l.

90. Táltöredék Isis és Seth ábrázolással. Anyaga terra sigillata. Átm: kb 18 cm. Kora: II. sz. vége. Dragendorf 37-es típusu tál töredéke. Jobbranéző Isis és Seth domborműves mellkép látható rajta. Szőlőindák, madarak, nyul, Pán hátrakötött kezekkel van még ábrázolva rajta. A gázgyári fazekastelepen találták. Pacatus manufaktúrájából származik. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1932. 94. l. 82. á.

Kiss 1938 195. l.

Wessetzky 1961 14. l.

91. Tálminta. Anyaga terra sigillata. Mérete: m: 6.8, á: 15.3 cm. Kora: II. sz. vége. Az ép tálminta belsejében két balranéző Isis és két balranéző Seth ábrázolás látható. Seth pálmaágat tart a kezében. Szőlőindák és madarak vannak még ábrázolva rajta. A gázgyári fazekastelepen találták. Pacatus ma-

nufakturájából való. Az Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1932 171-2.1. 145.á.

92. Tálminta. Anyaga terra sigillata. Mérete: m: 6.5, á: 15 cm. Kora: II.sz.vége. A töredezett tálminta belsejében egy magas fejdisszel ellátott, balránézó Isis mellképet és egy pálmaágot tartó Seth mellképet láthatunk. Szőlőindák, három madár egy maszk és négy nyul van még ábrázolva a tálmintán. A gázgyári fazekastelepen találták. Pacatus manufakturájából származik. Az Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1932 136-7.1. 120.á.

93. Tálminta. Anyaga terra sigillata. Mérete: m: 6.8, á: 19.8 cm. Kora: a II.sz. vége. Két, magas fejdisszel ellátott Isis mellkép és két Seth mellkép látható szőlőindák, hátrakötött kezekkel ülő Pán és nyulak között. A gázgyári fazekastelepen találták. Pacatus manufakturájából származik. Az Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1932 157.1. 101/2,8.á.

94. Osiris szobrocska bronzból. Mérete: m: 11.7, sz: 5, v: 2.4 cm. Szaita kori. Vastag, durva patina borítja a szobrocskát, mely az istenséget mumiaformában ábrázolja.

Kézdi-Kovács festőművész gyűjtése.
Sárdy Brutus festőművész tulajdonába került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 57.1. 5.á.

95. Harpokratest ábrázoló fajansz-amulet töredéke. M: 1.9 cm. Csak a fej maradt meg. A helyivasuttól nyugatra találták egy ház alapozása alkalmával római épületrofmok között.

Irodalom: Wessetzky 1961 15-17.1. T.I.

Abb.1.

96. Thoeris szobrocskája. Anyaga halványkék email. Mérete: m: 4, sz: 0,9, v: 1 cm. Valószínűleg szaita kori. Az istennő feje viziló fejére emlékeztet. Karjait oldalaihoz szorította. Háttámlával van ellátva. Felülete kopott, bal lába ebl sérült. Felfüggeszthető amulet volt. A katonaváros amphitheátrumának tájékán került elő. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943b 55-6.1. 3.á.1.

Schweditsch 1951 63.1. 102.sz.

Wessetzky 1961 7.1.,15.1.

97. Ichneumon szobrocska bronzból. Mérete: h: 7.8, sz: 2.8, v: 2.7 cm. Késő egyiptomi kori. Hasábszerű bronztalapzattal

van egybeforrasztva. Allitóltag óbudai szőlőhegyen találták rigolirozás közben.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 56-7.1. 4.á.

Schweditsch 1951 63.1. 101.sz.

Wessetzky 1961 15.1.

98. Mumisir. Mérete: 220, sz: 65 cm. Kora:

III.sz. vége - IV.sz. 1929-ben a Táborhegyen, nem messze a Schuster vendéglőtől találták. A sir másodlagos^{any} felhasznált kőlapokból készült. Kb. 60 éves női mumia volt a sirban. Terminus post quemként egy Alexander Severus érem szolgál. Egyéb mellékletek: hajtűk, fülbevalópár, cipőmaradványok, toalettdoboz, üveg pohár töredékei, bronz varrótű, 82 drb csontgyöngy. Maga a mumifikálás a későrómai korban Egyiptomban szokásos felületes konzerváláshoz hasonló módon történt. A csontváz rassztipusa: homo Alpinus. A bepolyázásra hatféle szövetet használtak, melyek anyaga gyapju és gyapöt. A leletek az Aquincumi Muzeumban vannak.

Irodalom: Nagy L. 1935 5-18.1. I.t., 6.1.2.á.

Szilágyi 1956 90.1.

Schweditsch 1951 64-5.1. 110.sz.

Wessetzky 1961 10-13.1.

99. Mumiasir. Kora: IV.sz.közepe vagy második fele. 1912-ben találták a Szemlőhegyen a Fajd utcával szemközti Janzer-féle telken. Durva kőlapokból volt a sir összeállítva, fedele mészkőhabarccsal ráerősítve. A sirban női csontváz feküdt. Korhatározó mellékletek: Maximinus Dasa középbronz érme és Crispus kisbronz érme. Egyéb mellékletek: gyanútával átítatott vászonmaradványok, kagylóselyem maradványok, parafatöredékek, faládika bronzveretetei, két gömbalaku edény hosszú nyakkal, arany nyakláncmaradvány. A leletek az Aquincumi Múzeumban vannak.

Irodalom: Nagy L. 1935 18-24.1. 11-16.á.
Szilágyi 1956 90.1.

Schweditsch 1951 65.1. 111.sz.
Wessetzky 1961 10-13.1.

100. Usebti fajanszból. M: 11.7 cm. Késő egyiptomi kori. Halványzöldes, barnára átszineződött zománc borítja felületét. Hasán egy sor függőleges, bekeretezett, olvashatatlan hieroglif írás látható. Kopott, lábrésze alul hiányzik. Háttámlával van ellátva. A "Szépjuhászné"-nál találták a múlt század 60-as éveiben.

Földbekerülésének korát egy vele talált, II-III.sz. fordulójáról származó fibula adja. A budapesti Fleissig-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 57.1. 6.á.

Wessetzky 1961 15.1.

101. Usebti zöldes fajanszból. Mérete: m:

18.1, sz: 4.2, v: 3.1 cm. A majdnem ép szobrocska elülső részén 8 sor jobbról balra haladó, jól olvasható vízszintes egyiptomi írás látható, melyből meg lehet állapítani, hogy a halott neve Pszamatik volt. 1869-ben találták a Hajógyárszigeten. A Szépművészeti Múzeum egyiptomi gyűjteményében őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 58.1. 7.á.

Schweditsch 1951 59.1. 77,

78.sz. (A két usebtit együtt emliti.)

Wessetzky 1961 15.1.

102. Sphinxszobor. Temető területén került elő. Valószínűleg sir díszítésére szolgált.

Irodalom: Kuzsinszky 1934 164.1.

103. Feliratos kő töredéke. CIL III.6460. Felirata:

///sphinc///
////inaei///
/////ata///
//////////

Fő utca 726.sz. alatt találták. Elvesztettnek tekinthető.

Irodalom: AÉ I. 1868 60.1.

104. Anubis szobrocska bronzból.

Irodalom: Drexler 1890 36.1.

Paulovics 1915 46.1.

Wessetzky 1961 18.1.

105. Oszlopfő töredéke kosszarvakkal ellátott Ammonfejjel diszítve. A tetején 48 cm széles, egy oldala ép állapotban 74 cm hosszú volt. A korinthusi oszlopfő valószínűleg porticushoz tartozott. 1931-ben találták a papföldi ásatások bejáratánál. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Nagy L. 1935 25.1.

Kuzsinszky 1937 74-5.1.

Nagy L. 1942 664.1. CIV.t. 4.á.

Dobrovits 1943 b 50.1.

Wessetzky 1961 7.1.

106. Firmamécses. Agyagból készült. Kora: II. sz. közepe. Discusát Iuppiter-Ammon feje diszíti. Fenekén CRESCES feliratu bélyeg. A múzeumtól délre a Schütz-vendéglő uj

lakóházának alapozásakor találták 1931-ben. Az Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Nagy L. 1935 26.1. 18.á.

Iványi 1935 6.1.

Schweditsch 1951 62.1. 95.sz.

107. Kerberos szobrocska bronzból. M: 6.8 cm.

Trónuson ülő Serapis szoborhoz tartozott, az istenség jobboldalán volt elhelyezve.

A collegium centonariorum székházának feltáráskor találták 1931-ben. Az

Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Nagy L. 1932/33 161.1.

Kuzsinszky 1934 124.1.

Nagy L. 1935 26-7.1. 21.á.

Wessetzky 1961 8.1.

108. Domborműves kőlap alvilági istenekkel.

Anyaga mészkő. Mérete: m: 29, sz: 39 cm.

A négyszögletes domborműves kőlap két, trónuson ülő istenséget ábrázol: Hades-Serapist és Persephone-Isist. A tábla alsó részén a következő felirat olvasható: M·P·SILVANVS·P 1895-ben találták az Aranyhegy oldalán. Az Aquincumi Muzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1907 126-29.1.

Nagy L. 1935 26.1. 20.á.

Schweditsch 1951 46.1. 32.sz.

Wessetzky 1961 8.1.

109. Domborműves tábla alvilági istenekkel.

Anyaga mészkő. Mérete: m: 82, sz: 110 cm. A négyszögletes, domborműves tábla hosszú, támlás padon ülő két istenséget ábrázol: Hades-Serapist és Persephone Isist. Vele együtt Egy Iuppitert és Junot ábrázoló domborműves kőtábla is előkerült. Óbudán, Vihar u. 13.sz. ház előtt találták 1897-ben. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1907 126-29.1.

Nagy L. 1935 26.1. 19.á.

Nagy L. 1942 664.1.

Wessetzky 1961 8.1.

110. Kőszobor térden aluli része. M: 21 cm.

A ruházat alul bojtban végződik. Esetleg Isis papnő szobrának töredékét gyaníthatjuk benne. A Duna felé vezető kocsit mentén folyó ásatásokból került elő 1902-ben.

Irodalom: Kuzsinszky 1906 55.1. 21.á.

Dobrovits 1943 b 49.1.

111. Néger fiu feje mészkőből. M: 19 cm.

A Bécsi-uti vámház építésekor találták, 1894-ben. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Kuzsinszky 1906 63.1.

Ábrával.

Nagy L. 1935 28.1.

112. Néger rabszolga szobrocskája bronzból.

M: 15 cm. Alexandriai készítésű, tömöröntésű szobrocska. 1894-ben Óbudán római sírban találták. Az Aquincumi Múzeumban őrzik.

Irodalom: Éber 1899 1-11.1. Ábrával.

Nagy L. 1935 27.1. 23.á.

Nagy L. 1942 618-9.1.

Schweditsch 1951 63.1. 97.sz.

113. Sirkő. CIL III. 10551. Felirata:

D(is) M(anibus)

C(aius) Iul(ius) Eunitus

domo Alexan

dria ann(or)um XXX

h(ic) s(itus) e(st)

fecerunt Iulii

Crispinus et

Lynx colibert(i)

et fratres

1866-ban találták a Hajógyárszigeten.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 69.1. 7.jz.

114. Sirkő. Felirata:

T(itus) Plotius Pam
p(h)ilus Celeia mil(es)
leg(ionis) II Ad(iutricis) p(iae) f(idelis)
Nim

pidiani defunctus
Alexandria stip(endiorum) XV
natione Noricus
p(osuit) h(eres) Magnius
Atticus

A II.sz. elejéről való sirkövet az
aranyhegyi árok melletti temetőben
találták in situ. Az Aquincumi Muzeum-
ban őrzik.

Irodalom: Nagy L. 1935 24-25.1.

Nagy L. 1942 663-4.1.

Wessetzky 1961 7.1.

115. Fogadalmi oltár. CIL III.3479. Felirata:
Deo Invicto

pro salute famili(a)e
Ti(berii) Hateri Saturnini
leg(ati) aug(ustorum) pro pr(aetore)
Arpocras pater
posuit

160-180 közötti évekből való. 1844-ben
találták a Hajógyárszigeten.

Irodalom: Drexler 1890 36.1.

Ritterling 1927 73.1.

Dobrovits 1943 b 48.1.

Wessetzky 1961 10.1.

C A M P O N A (Tétény)

116. Sirkő. CIL III. 3402. Felirata:

D(is) M(anibus)

Ant(onius) Filo[redacted]

quirius

aug(ustalis) col(oniae)

Aqu(inci) Vib(iae)

Serapi(a)e

1859-ben találták. A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 36.1.

Paulovics 1915 40.1.

Dobrovits 1943 b 48.1.

Wessetzky 1961 10.1.

S Z É K E S F E H É R V Á R

117. Domborműves mészkőlap. Mérete: m:52, sz: 175, v: 15 cm. Kora: II.sz. eleje. A nilusi jelenettel díszített domborművet 1874-ben találták a Szt. István bazilika alapjainak a feltárása alkalmával. Középen négy sematikus fa látható. Ettől balra krokodilus van kifaragva, mely egy hátán amphorákat vivő öszvérbe harap. Jobbra egy pygmaeus pálmafára mászik a másik kroko-

dilus elől. A domborműből kevés hiányzik. A székesfehérvári muzeumban őrzik.
Irodalom: Dobrovits 1943 b 50-53.1. 1.á.
Wessetzky 1961 8-9.1.

C S E P E L - S Z I G E T

118. Anubis szobrocska bronzból.

Irodalom: Drexler 1890 36.1.

Paulovics 1915 46.1.

Wessetzky 1961 18.1.

I N T E R C I S A (Dunaujváros)

119. Isis szobrocska bronzból. Mérete: m:

7.4, sz: 1.2, v: 3.2 cm. Késő egyiptomi kori. A szobrocska az istennőt

ülő helyzetben ábrázolja. Karjaiban

a gyermek Horust tartja, mely ^{fel}ismerhetetlenségig eltorzult.

Durva, sötét

patina fedi. Fejéről a tehénszarvas,

napkorongos fejdísz már hiányzik. Va-

lószerűleg háziszentélyhez tartozott.

A Schmidt-gyűjteménybe került. Az in-

tercisiai lelőhely nem egészen biztos,

lehet, hogy Ercsi községben találták

ugy ezt, mint a következő öt emléket.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 62-3.1. 14.á.

Wessetzky 1961 47.1. 37.sz.

120. Osiris szobrocska bronzból. Mérete:

m: 9.1, sz: 2.7, v: 1.5 cm. Késő egyiptomi kori. Koronájának strucc tollait ferde harántrovátkolás disziti. Valószínűleg háziszszentélyhez tartozott. A Schmidt-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 62.1. 13.á.

121. Osiris szobrocska bronzból. Mérete:

m: 8.3, sz: 2.5, v: 1.5 cm. Késő egyiptomi kori. Hátán és a bokánál felfüggesztő karika. Valószínűleg háziszszentélyhez tartozott. A Schmidt-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 62.1. 12.á.

122. Osiris szobrocska bronzból. Mérete:

m: 7.8, sz: 2.3, v: 1.4 cm. Késő egyiptomi kori. Koronájának strucc tollai sérültek. Valószínűleg háziszszentélyhez tartozott. A Schmidt-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 62.1. 14.á.

Schweditsch 1951 41.1. 9-11.sz.

(A 3 Osiris szobrocskát együtt említi.)

123. Harpokrates szobrocska bronzból. Mérete:

m: 9.2, sz: 2.5, v: 6.5 cm. Késő-egyiptomi kori. A szobrocska arcát a patina tönkretette. A fejdísz erősen sérült, hátul felfüggesztőkarika van. Ülő helyzetben ábrázolja az istenséget. Óegyiptomi

stilusu, frontális felépítésű szobrocska, ujját szopó gyermeket ábrázol, fején az ureus-os fejdísz. Jobb halántéka fölött az "ifjuság fürtje". Valószínűleg háziszentélyhez tartozott. A [redacted] Schmidt-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 66.1. 16.á.

Schweditsch 1951 63.1. 99.sz.

124. Bész bronzszobrocskájának töredéke.

Mérete: m: 6.1, sz: 4.8, v: 2.8 cm.

Késő egyiptomi kori. Szétvetett lábakkal, csipőhöz szorított kezekkel álló helyzetben ábrázolt torzalak. Feje és lábszárai hiányoznak. Szép sima, sötétzöld patina borítja. Valószínűleg háziszentélyhez tartozott. A Schmidt-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 61-2.1. 11.á.

Schweditsch 1951 63.1. 98.sz.

125. Ruhás női szobor kőből. M⁹ 105 cm. Feje hiányzik. A mellén összekötött csomóból Isisre vagy Isis papnőjére gondolhatunk. Az Öreghegyen, Pozsgay István szőlejében találták másodlagos felhasználásban római kori épületben, 1909-ben.

Irodalom: Hekler 1910 33.1. 4.á.

Dobrovits 1943 b 49.1.

Wessetzky 1961 50.1.

126. Gyűrűkő. Anyaga bronz. Gyűrű vésett köve Serapis fejfel. Az intercisai sirmező XVIII. részén, a 20. sirből származik. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 50.1.

Sági 1957 593.1.

127. Isis-Déméter fejet ábrázoló elefántcsont dombormű. M: 3.5 cm. Valamilyen eszköz diszitására szolgált.

Irodalom: Alföldi M. 1957 478.1. T.

LXXXII. A66.7.

Wessetzky 1961 50.1.

128. Skarabeus. Mérete: m: 1.6, sz: 1.2, h: 1.7 cm. Lapos hasrészén bemélyített ábra, amely harcikocsin ülő, sceptrumot tartó királyt mutat. A Fleissig-gyűjteménybe került.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 61.1. 10.á.

129. Pygmaeus szobrocska. Anyaga bronz. A Nemzeti Múzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 70.1. 43.jz.

P Á K O Z D

130. Isis-Fortuna szobrocska bronzból. M: 4 cm. Fején modius. Bal kezében bőszaru, jobbáiban lefelé fordított tárgy (valószínűleg kormánylapát) van. Hátán

kis karika. Haja fonott, középen kettéválasztva. Tömör öntés. A székesfehérvári muzeumban őrzik.

Irodalom: Lakatos 1961 12.1. 10 a á.

S Z A B O L C S I P U S Z T A (Fejér m.)

131. Apis szobrocska bronzból. Mérete: m: 7.7, h: 8.5 cm. A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1915 52.1.

Dobrovits 1943 b 50.1.

S Á R - P E N T E L E (Fejér m.)

132. Osiris szobrocska bronzból.

Irodalom: Drexler 1890 37.1.

F E J É R M.

133. Egyiptomi stilusu szobrocska bronzból.

M: 9.5 cm. Késő egyiptomi kori. Bal lábával előrelépő isteni vagy királyi alak. Feje hiányzik. A Fejérmegyei Régészeti Egylet gyűjteményéből származik a múlt század végéről. A székesfehérvári muzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 60.1. 8.á.

D U N A K Ö M L Ö D (Tolna m.)

134. Osiris szobrocska bronzból. H: 8.5 cm (a talpán levő nyulvánnyal együtt).

Tömör öntés. Sirlelet. A szekszárdi

muzeumban őrzik.

Irodalom: Wosinszky 1896 720.1. CLXXI t.
4.á.

Wessetzky 1961 49.1.

A L I S C A (Szekszárd)

135. Ibis-Thoth szobrocska fajanszból. M: 4 cm. Késő egyiptomi kori. Az alsó része letört. Háttámlája a váll mögött át van furva. A szekszárdi muzeumban őrzik.
Irodalom: Lakatos 1960 228.1. 1.á.
Lakatos 1961 9.1. 1.á.
Wessetzky 1961 49.1.

136. Pataikos szobrocska fajanszból. M: 3 cm. A nyakán át van furva. A szekszárdi muzeumban őrzik.
Irodalom: Lakatos 1960 228.1. 2.á.
Lakatos 1961 9.1. 2.á.
Wessetzky 1961 49.1.

B Á T A S Z É K (Tolna m.)

137. Osiris szobrocska bronzból. M: 14.5 cm. A talpán nyulvány volt, letörött. 1951 tavaszán találták szántás közben. A szekszárdi muzeumban őrzik.
Irodalom: Lakatos 1960 229.1. 8.á.
Lakatos 1961 11.1. 8.á.
Wessetzky 1961 49.1.

B Á T A (Tolna m.)

138. Usebti fajanszból. M: 7.8 cm. Késő egyiptomi kori. A szekszárdi muzeumban őrzik.

Irodalom: Lakatos 1960 228.l. 5,5a á.

Lakatos 1961 10.l. 5,5a á.

Wessetzky 1961 49.l.

T E V E L (Tolna m.)

139. Osiris szobrocska bronzból. Sol szobrával együtt találták. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 57.l.

Wessetzky 1961 49.l. T.XIII.

T O L N A M.

140. Osiris szobrocska bronzból. M: 6.4 cm. Sirlelet. A talpán lévő nyulvány letört. Vékony talapzaton áll, melynek bal oldalán karika van. A szobrocska rossz fenntartásu. Zöld patinája helyenként kopott. A hátán is van egy karika. A szekszárdi muzeumban őrzik.
Irodalom: Lakatos 1960 229.l. 7,7a á.
Lakatos 1961 11.l. 7,7a á.

141. Sólyom szobrocska fajanszból. M: 2.2 cm. Késő egyiptomi kori. A hátán levő lyukon keresztül felfüggeszthető.

Irodalom: Lakatos 1960 228.1. 4.á.

Lakatos 1961 10.1. 4.á.

142. Egyiptomi stilusu szobrocska fajanszból. M: 3.3 cm. Késő egyiptomi kori. Bal lábbal előrelépő alak (Nofertum?). Fejéről a disz letört. Háttámlája a váll mögött át van furva. A szekszárdi muzeumban őrzik,

Irodalom: Lakatos 1960 228.1. 3.á.

Lakatos 1961 9-10.1. 3.á.

L U G I O (Dunaszekcső)

143. Maat szobrocskája bronzból. M: 7.3 cm. Későegyiptomi, császárkori munka. A felhuzott térdekkel ülő szobrocska az igazság istennőjét ábrázolja. Fejét harántrovátkolással díszített, két fonatban mellére lógó paróka fedi. Feje tetején lyuk van a fejdisz beillesztésére. A székesfehérvári muzeumban őrzik.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 60-1.1. 9.á.

Schweditsch 1951 63.1. 100.sz.

144. Skarabeus. Későrómai sirből került elő. A pécsi muzeumban volt. Elveszett.

Irodalom: Nagy L. 1935 29.1.

Wessetzky 1961 49.1.

B A R A N Y A M.

145. Usebti fajanszból. A pécsi Janus Pannonius Muzeumban őrzik. A Baranya megyei lelőhely csak feltételezett.

Irodalom: Dobrovits 1943 b 58-60.1.

Nagy L. 1935 29.1.

M U R S A (Ošijek)

146. Egyiptomi sirkő. Mérete: m: 39, sz: 26 cm. Kora: egyiptomi ujbirodalom. Felső részén szárnyas napkorong. Középen Osiris, Isis és Nephthys. Alul hieroglif írás.

Irodalom: Liebl 1900 ~~Beiblatt~~ Beiblatt 102
24.á.

Schweditsch 1951 63-4.1. 104.sz

147. Usebti. ~~1900 Beiblatt 102~~ Anyaga terrakotta.

Irodalom: Degmezic 1954 147-8.1.

148. Hermes-Thoth szobrocska bronzból. M: 11.3 cm. A szobrocska hiányos. A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Hekler 1910a 21-22.1. 67.sz.

Brunšmid 1913/14 223.1.

N O V I B A N O V A (Szlavonia)

149. Harpokrates szobrocska bronzból. M: 2.4 cm. 1902-ben találták. A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Brunšmid 1913/14 238.1.

150. Hermes-Thoth szobrocska bronzból. M:
6.7 cm. 1907-ben találták. A zágrábi
muzeumban őrzik.

Irodalom: Brunšmid 1913/14 224-4.1.

Hekler 1910a 21-22.1. 68.sz.

M U R S O N I A (Brod)

151. Harpocrates szobrocska bronzból. M:
23.1 cm. Igen szép kidolgozása, helle-
nisztikus stilusu ábrázolás. 1886-ban
találták. A zágrábi muzeumban őrzik.

Irodalom: Drexler 1890 37.1.

Hekler 1910a 22.1. 71.sz.

Dobrovits 1943 b 63.1.

Képe: Dobrovits 1943 a

S I R M I U M (Mitrovica)

152. Kömlék. Két oroszlán között Serapis-
fej ábrázolással.

Irodalom: Gavela 1954/55 43-51.1. 1-3.á.

153. Kömlék. Két oroszlán között középen
delfin ábrázolással. A jelenetet kap-
csolatba lehet hozni Serapissal.

Irodalom: Gavela 1954/55 47.1. 5.á.

154. Isis vagy Isis papnő feje fehér már-
ványból. M: 28.5 cm. A zágrábi muze-
umban őrzik.

Irodalom: Brunšmid 1903/4 230.1.

155. Lepényminta vörös agyagból. Á: 16.8 cm.
Későrómai kori. Hármaskeretben Isis-Fortuna látható, aki egy csésze tartalmát egy kerek oltár tüzére önti. Fején modius, bal kezében bőségszarut tart. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.
Irodalom: Alföldi 1938 339.l. 49.sz.

IXVIII.t. 3ab á.

156. Anubis szobrocska bronzból.

Irodalom: Drexler 1890 36.l.

Képe: Griselini 1780 T.III.4.á.

Wessetzky 1961 18.l.

C U C C I U M (Ilok)

157. Bronzszobor egyiptomi írásjelekkel elborítva. Valószínűleg Isis-papot ábrázol. Igen jó fenntartásu.
Irodalom: Drexler 1890 37.l.

D A R U V A R (Szlavonia)

158. Usebti fajanszból. M: 11.5cm. A szekszárdi múzeumban őrzik.
Irodalom: Iakatos 1960 228-9.l. 6.á.
Iakatos 1961 10-11.l. 6.á.

P A N N O N I A ^{54.)}

159. Isis szobrocska bronzból. A Fehérvár-Pulszky-gyűjteménybe került.
Irodalom: Drexler 1890 38.l.

160. Isis vagy Isis papnő szobra márványból.

A zágrábi muzeumban őrzik. A pannóniai lelőhely csak feltételezett.

Irodalom: Drexler 1890 38.1.

Schweditsch 1951 45.1. 28.sz.

161. Isis-Fortuna szobrocska bronzból. M: 10.8

cm. Lelőhelye ismeretlen, esetleg Pannonia(?). A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1916 197.1. 5.á.

162. Apis szobrocska bronzból. M: 7.7 cm.

Üreges öntés. Jobb mellső lába kiegészítés. Szarvai között a fejdísz elhelyezése^{re} szolgáló lyukacska látható. Oldalain és a bal comb felső részén, egymással szemben egy-egy, fél cm. átmérőjű, kör alakú lyuk van. A Magyar Nemzeti Muzeumban őrzik.

Irodalom: Paulovics 1916 194.1. 4.á.

Paulovics 1917 20-21.1.

163. Néger rabszolga bronzszobrocskájának

töredéke. Üreges öntés, de a kar, fej és a jobb kézben tartott kakas tömör öntés. Az ember és a kakas szeme ezüsttel van kirakva. M: 8.6 cm.

Irodalom: Schreiber 1887 356-7.1. 2.á.

III. BARBARICUM

~~Budapest-pesti~~ (Budapest-pesti
oldal)

164. Hermes-Thoth szobrocska bronzból. M:
8.5 cm. A Magyar Nemzeti Múzeumban
őrzik. A lelőhely csak feltételezett.
Irodalom: Varju 1916 49.1.

B U D A P E S T - P E S T I O L D A L

165. Isis mellszobrocska ólomból, aranyo-
zással. M: 3.1 cm. Az alsó részén lyuk
van, hogy vékony pálcára felerősíthes-
sék. Kőbányai ut 47.sz. alatt szemét-
gödör ásása alkalmával találták 1 m
mélységben, római kultúrrétegben. Vele
együtt korhatározó leletként egy IV.
századbéli kisbronz érem került elő.
Az Aquincumi Múzeumban őrzik.
Irodalom: Nagy L. 1935 27.1. 22.á.
Dobrovits 1943 b 48.1.
Wessetzky 1961 17.1.

D U N A K E S Z I (Pest m.)

166. Szivskarabeus. Anyaga fehér kő. Kora:
egyiptomi ujbirodalom. 1958 nyarán
meszesgödör ásása alkalmával találták.
Irodalom: Halasi 1959 9.1.

P U S Z T A S Z E N T L Á S Z L Ó (Szolnok m.)

167. Anubis szobrocska fajanszból. Mérete:

m: 3.7, sz: 1, v: 1.4 cm. A szobrocska barnászöld színű, kissé durva felületű jól formált, de nem kifogástalan frontális felépítésű. Az istent álló helyzetben ábrázolja. Bal lábával előre lép, ökölbeszorított kezét combjához szorítja. Fejét nyakába lógó paróka borítja. Lapos talapzaton áll, hátul válligérő háttámlája van, amely nyakmagasságban átfurt. Feje letörött, ragasztva van. Egy kut ásása alkalmával találták 1873-ban 6 más egyiptomi istenséggel egy csontváz nyaka körül 3 öl mélységben. Velsinszky József jászfényszaruí kántor ajándékozta a szolnoki muzeumnak, ahol jelenleg őrzik. Irodalom: Dobrovits 1954 13-16.1.

Wessetzky 1961 54-56.1.

E N D R Ó D (Békés m.)

168. Harpokrates szobrocska bronzból. M: 4.6 cm. Kis négyszögű talapzaton áll. Elnagyolt kidolgozás jellemzi. Meztelen. Baljában fatörzsön tartott bőségszaru, jobb kezének mutatóujját szájához emeli. Bal térdét kissé felhuzza, törzse

egyenes. Feje kissé jobbra hajlik, csucsos fejdísz van rajta. Hajfonata jobb füle mellett a vállára csavarodik. Jobb lábánál egy letörött fejű kakas: Harpokrates attributuma. Élénkzöld patinája nagy barna foltokkal váltakozik. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik. Irodalom: Paulovics 1927 93-4.1. 28.á.

J A L Ő V E C (Szlovákia)

169. Harpokrates szobrocska bronzból. Mérete régi mértékben megadva: 0.070. Jobb kezének mutatóujját szájához emeli. Bal kezéből a jelvény letörött. Zöldes patinája alatt vörös festés nyomai láthatók. Őrzéshelye ismeretlen.

Irodalom: Majláth 1875 70.1.

170. Osiris szobrocska bronzból. Mérete régi mértékben megadva: 0.053. Jobbjában jogar, bal kezében korbács. Hátán a váll és a nyak között karikával van ellátva. Alsó részén nyulvány van. Állítólag a múlt század közepén találták. Őrzéshelye ismeretlen.

Irodalom: Majláth 1875 70.1.

K A L A M E N I (Szovákia)

171. *Skarabeus lignitból.*^{55.)} Mérete régi mértékben megadva: h: 0.045, á: 0.031, m: 0.020. Az alsó részén hat sorban hieroglif írás. A skarabeus hosszában át van furva. Háta sötétzöld és barna, alsó része vörösesbarna, zöldessárga. Felülete fényes. Kettős csavarású arany sodronyba van foglalva. Őrzéshelye ismeretlen.
Irodalom: Majláth 1875 61.
172. *Skarabeus türkizből.* Mérete régi mértékben megadva: h: 0.018, sz: 0.013. Lapos alsó része hieroglif írással van ellátva. Őrzéshelye ismeretlen.
Irodalom: Majláth 1875 70.1.
173. *Skarabeus gránitból.* Mérete régi mértékben megadva: h: 0.024, sz: 0.018, m: 0.010. A fej és a szárnyak egyes vonalak által vannak jelezve. Vonalakban mutatkoznak a has alá huzódó lábak nyomai is. Átfurás nincs. 1869-ben találták a Vág mentén a Rásztok-tarnóci réteken. Őrzéshelye ismételen.
Irodalom: Majláth 1875 71.1.

JEGYZETEK

- 1.) Drexler 1890 7-8.1.
- 2.) *Le ant. lapidi di Aquileia*. Triest, 1877. VII.
- 3.) CIL V. 8224, 8226, 8228, 8229.
- 4.) CIL V. 8210.
- 5.) Alföldi 1936 36.1.
- 6.) *Diss Pann II* 7 1937 39-44.1.
- 7.) Saria 1937
- 8.) V.ö. Mucchar, *Geschichte der Herzogtums Steiermark I* 401.1.
- 9.) Pl. CIL III. 4809, 4810.
- 10.) Drexler 1890 25.1.
- 11.) CIL III. 4802
- 12.) CIL V. 5797
- 13.) Hoffiller-Saria 1939 124.1.
- 14.) ILS 4193
- 15.) CIL III. 882
- 16.) CIL III. 3806: *Te tibi una quae es omnia dea Isis* Arrius Balbinus v.c.
- 17.) Drexler 1890 127.1.
- 18.) Szentlélek 1960 7.1.
- 19.) Lehner 1924 48.1.
- 20.) Szentlélek 1960
- 21.) Paulovics 1915 40.1.
- 22.) Wessetzky 1959 22.1.
- 23.) Alföldi 1936 36.1.

- 24.) Dobrovits 1934 23.1. 173.jz.
- 25.) Dobrovits 1943 b 69.1. 7.jz.
- 26.) Radnóti 1938 68-70, 115-16.1.
- 27.) Kubitschek-Frankfurter 1923 174.1.
- 28.) CIL VI.573
- 29.) Dobrovits 1943 b 49-50.1.
- 30.) Barkóczy 1951 33.1.
- 31.) CIL VIII.1002
- 32.) CIL III.7771
- 33.) Paulovics 1915 29.1.
- 34.) Nagy L. 1935 25.1.
- 35.) Alföldi 1936 35.1.
- 36.) Dobrovits 1934 36.1.
- 37.) Octavius 28.
- 38.) Plutarchos, De Iside et Osiride XIX.
- 39.) Dobrovits 1943 b 54,55.1., Nagy T.
1942 446.1.
- 40.) Dobrovits 1943 b 55,56.1.
- 41.) Budapest története I/2 53⁰.1.
- 42.) Nagy L. 1935 9.1.
- 43.) Dobrovits 1943 b 48.1.
- 44.) Metemorphoses XI.
- 45.) Dobrovits A. szives közlése.
- 46.) Dobrovits 1943 b 50.1.
- 47.) Dobrovits 1943 b 48.1.
- 48.) Dobrovits 1943 b 66.1.
- 49.) Dobrovits 1943 b 50-53.1.

- 50.) Dobrovits 1954
- 51.) A Fekete-tengertől északra nemcsak ezek a szobrocskák igazolják az egyiptomi kultuszok elterjedését, hanem az orosz népmesék motivumaiban is kimutathatók az Osiris -mitosz nyomai.V.ö. Borzsák 1949 111-19.1.
- 52.) A pécsi Janus Pannonius Múzeum is őriz egy fajanszból való usebtit (145), ennek a lelőhelye azonban a régi muzeumi leltárkönyv szerint ismeretlen, ezért a pannoniai emlékanyag szempontjából nem jöhet biztosan számításba.
- 53.) Dobrovits 1943 b 61.1.
- 54.) A most következő öt emlék esetében közelebbi lelőhelymegjelölést nem ad a szakirodalom.
- 55.) Dobrovits 1954-ben megjelent munkájában a következőket írja: "a még Czobor Béla által közzétett liptómegyei lelőhelyü skarabeus hamisítványnak bizonyult." Nem mondja azonban meg, hogy hol jelent meg Czobor Béla hivatkozott publikációja. A kérdés nem tekinthető eldöntöttnek, a lelet hitelessége mindenesetre kétes.

A FEIHASZNÁIT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

- Griselini 1780 = F. Griselini, Geschichte der Temeswarer Banats, Wien 1780.
- Schoenvisner 1791= Schoenvisner I., Antiquitatum et historiae Sabariensis ab origine usque ad praesens tempus libri noven, 1791.
- Jankovich 1833 = Jankovich M., A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei I, Pest 1833 366.l.
- Arneth 1862 = J. Arneth, Sitzungbericht Akad. Phil.-Hist. Kl 40, Wien 1862 334 skk.l.
- Majláth 1875 = Majláth B., Egyiptomi cultus-maradványok a hazai leletek között; AK X 1875 58-82.l.
- Lipp 1877 = Lipp V., A római szobrászat emlékei Vas megyében; Vas megyei Régész Egylet Évkönyve 1877 32-4.l.
- Maionica-Schneider 1878=E. Maionica-R. Schneider, Bericht über eine Reise im Westlichen Ungarn; AEM 2 1878 93l.

- Schreiber 1878 = Sch. T. levele néhány antik bronzszobrocskáról a Nemzeti Múzeumban;
AE 1887 355-58.1.
- Drexler 1889 = ^{W. Drexler} Aegyptische Gottheiten betreffende Inschriften Pannoniens, Bp. 1889
- Drexler 1890 = W.Drexler, Der Cultus der ägyptischen Gottheiten in den Donauländern (Mythologische Beiträge I.), Leipzig 1890.
- Darnay 1890 = (Darnay K. ismertet egy somogy megyei lelőhelyű egyiptomi emléket) AE 1890 446.1.
- Wosinszky 1896 = Wosinszky M., Tolna vármegye története, Bp.1896.
- Récsei 1896 = Récsei V., Pannonia ókori mythologiai emlékeinek vázlata, Bp.1896.
- Pulszky 1897 = Pulszky F., Magyarország archeológiája I, Bp.1897.
- Éber 1899 = Éber L., Néger rabszolga bronzszobrocskája az Aquincumi Múzeumban:
BpR VI 1899 1-17.1.

Mahler E.,)

- Mahler 1907 = (Egyiptomi emlék Ó-Budáról:
BpR VII 1900 170-2.1.
- Liebl 1900 = H.Liebl, Epigraphisches
aus Slavonien und Süd-
Ungarn: JÖAI 1900 Beiblatt
97-104.1.
- Brunšmid 1903/4 = J.Brunšmid, Kameni Spomenici
Muzeju u Zagrebu: VHAD VII
1903/4 209-40.1.
- Kuzsinszky 1906 = Kuzsinszky B., Az Aquincumi
Museum kőemlékeinek negye-
dik sorozata: BpR IX 1906
35-72.1.
- Kuzsinszky 1907 = Kuzsinszky B., Alvilági is-
tenségek magyarországi kő-
emlékeken: AE 1907 119-30.1.
- Hekler 1909a= A.Hekler, Die hellenisti-
schen Bronzegefäße von
Egyed: IDAI 24 1909 28.1.
- Bissing 1909 = Bissing, Die Darstellungen
auf den Gefäßen von Egyed:
IDAI 24 1909 40.1.
- Hekler 1909b= Hekler A., Archaeológiai
jegyzetek vidéki muzeuma-
inkból: Muzeumi és Könyv-
tári Értesítő 1909 196-205.1.
- Hekler 1910a= Hekler A., Archaeológiai
jegyzetek vidéki muzeuma-

inkból: Muzeumi és Könyvtári
Értesítő 1910 14-22.1.

Hekler 1910 b = A Nemzeti Múzeum dunapente-
lei ásatásai 1908-ban és
1909-ben: AE 1910 28-38.1.

Kalauz a Régiségtárban, Bp. 1912.

Brunšmid 1913/14=J. Brunšmid, Antikni figu-
ralni bronsani predmeti u
hrv. nar. muzeju u Zagrebu:
VHAD XIII 1913/14

Paulovics 1915 =Paulovics I., Alexandriai
istenségek tiszteletének em-
lékei a magyarországi római-
ságban, Bp. 1915.

Paulovics 1916 =A görög-egyiptomi vallás
néhány provinciális emléke:
AE 1916 190-197.1.

Varju 1916 = Varju E. (szerk.), A Nemzeti
Múzeum Régiségtárának gyara-
podása 1914-ben: Közlemények
a Nemzeti Múzeum Érem- és
Régiségtárából 1 1916 45-66.

Paulovics 1917 =Paulovics I., Hellenisztikus
egyiptomi emlékek Magyaror-
szágon, Bp. 1917.

Kubitschek-Frankfurter 1923=W. Kubitschek -
S. Frankfurter, Führer durch
Carnuntum, Wien 1923.

- Hekler 1924 = A.Hekler, Kunst und Kultur Pannoniens in ihren Haupt-
römungen: Strena Buliciana
1924 107-8.1.
- Lehner 1924 = Lehner, Die orientalische
Mysterien Religionen in Rö-
mischen Rheinland: Bonner
Jahrbücher 1924 129
- Abramič[✓] 1925 = M.Abramič, Poetovio. Vodnik
po muzeju in stavbnik
otsankih rimskega mesta,
Ptuj 1925.
- Abramič[✓] 1926 = M.Abramič, Poetovio. Führer
durch die Denkmäler der rö-
mischen Stadt, Wien 1926.
- Ritterling 1927=E.Ritterling, Pannonia in-
ferior helytartói Traianus-
tól kezdve: AE 1927 58-88.1.
- Paulovics 1927=^{Paulovics J.} Újabb synkretistikus bronz-
szobrocskák a Nemzeti Muze-
umban: AE 1927 89-95.1.
- Zahn 1929 = R.Zahn, Gläskännchen im
Berliner Antiquarium: Die
Antike 1929 45-52.1.
- Veidiger 11930= Veidinger Gy., A keleti kul-
tuszok emlékei Pannoniában,
Bp. 1930.
- Oroszlán 1930 = Oroszlán Z., Az Országos

Magyar Szépművészeti Múzeum
antik terrakotta gyűjteménye,
Bp. 1930.

Calderini 1930 = A. Calderini, Aquileia Romana
1930.

Kuzsinszky 1932 = Kuzsinszky B., A gázgyári ró-
mai fazekastelep Aquincumban:
BpR XI 1932 5-384.1.

Nagy L. 1932/33 = Nagy L., Kerberos-szobrocska
az Aquincumi Múzeumban: AE
1932/33 161-3.1.

Iovas 1933/34 = Iovas E., Római kis bronz-
szobrok a győri múzeumban.
Különlenyomat a győri gim-
názium 1933/4 évi értesítő-
jéből.

Kuzsinszky 1934 = Kuzsinszky B., Aquicum. Aus-
grabungen und Funde, Bp. 1934.

Dobrovits 1934 = Dobrovits A., A római csá-
szárkori Osiris-vallás meg-
értéséhez: EPhK 58 1934 58-
76, 164-76.1.

Nagy L. 1935 = Nagy L., Aquincumi mumiate-
metkezések: DissPann I.4,
Bp. 1935.

Iványi 1935 = Iványi D., A pannóniai mé-
csesek: DissPann II.2, Bp.
1935.

- Alföldi 1936 = Alföldi A., Pannonia római-ságának kialakulása: Századok 1936.
- Saria 1937 = B.Saria, Spomeniki egiptovskih bozanstev v. Poetovijuh: Časopis za Zgodovino in Narodopisje 1937 20-28.1.
- Alföldi 1937 = ^{Alföldi A.} (Isis-szertartások Rómában a negyedik század keresztény császárai alatt: Diss Pann II.7 1937.
- Kuzsinszky 1937= Kuzsinszky B., Az Aquincumi Múzeum római emlékeinek ötödik sorozata: BpR XII 1937 53-152.1.
- Radnóti 1938 = Radnóti A., A pannoniai római bronzedények: Diss Pann II.6, Bp. 1938.
- Alföldi 1938 = ^{Alföldi A.} (Tonmodel und Reliefmedaillons aus den Donauländern. Laureae Aquincenses I: Diss Pann II.10, Bp. 1938.
- Frank 1938 = ^{A. Frank} (Die Mumie von Petronell: Neues Wiener Tagblatt 8 Aug. 1938, Sonntagsbeiblatt 5. 7.1.
- Kiss 1938 = Kiss K., A Pacatus-féle aquincumi fazekasműhely

- gyártmányainak időrendje.
Laureae Aquincenses I:
DissPann II.10, Bp. 1938.
- Hoffiller-Saria 1939=V.Hoffiller-B.Saria,
Antike Inschriften aus
Jugoslavien I Noricum und
Pannonia Superior, Zagreb
1939.
- Oroszlán-Dobrovits 1939=Oroszlán Z.-Dob-
rovits A., Az Egyiptomi
Gyűjtemény. Vezető, Bp. 1939.
- A régi Győr emlékei, Győr 1940.
- Barkóczi 1941= Barkócz L., Az V-S betűk
sajátos összekötési módja
a pannoniai feliratokon:
AÉ 1941 25-29.l.
- Nagy T. 1942 = Nagy T., Vallási élet Aquin-
cumban: Budapest Története
I/2 Bp. 1942 386-464.l.
- Nagy L. 1942a =Nagy L., Gazdasági élet:
Bud.Tört. I/2 651-69.l.
- Nagy L. 1942b =Nagy L., Művészetek: Bud.
Tört. I/2 579-650.l.
- Paulovics 1942=Paulovics I., Brigetioi
kisbronzok magángyűjtemé-
nyekből: AÉ 1942 216-45.l.
- Paulovics 1943=Paulovics I., Lapidarium

Savariense: Acta Savariensia
2, Szombathely 1943

Dobrovits 1943a=Dobrovits A., Egyiptom és a
hellenizmus: Parthenon ta-
nulmányok 9, Bp. 1943.

Dobrovits 1943b=Dobrovits A., Az egyiptomi
kultuszok emlékei Aquincum-
ban: BpR XIII 1943 47-75.1.

Alföldi 1945 = Alföldi A., Új agyagminták
és medaillonok Pannóniából
és Dáciából: FA 5 1945.

Borzsák 1949 = Borzsák I., Volgai Osiris-
mythos: Antiquitas Hungari-
ca 3 1949.

Reclant 1951 = J.Reclant, REA 53 1951.

Barkóczi 1951= Barkóczi L., Brigetio, Bp. 1951.

Schweditsch 1951 = E.Schweditsch, Die Um-
wandlung ägyptischer Glau-
bensvorstellungen auf den
Weg an die Donau - ihre
Kenntnis in Raetien, Noricum
und Pannonien, Graz 1951
(gépírással doktori értekezés).

Thomas 1952 = B.Thomas Edit, Ólom fogadal-
mi emlékek Pannóniában: AE
1952 32-37.1.

- Noll 1953 = R.Noll, ^TTelesphorus - Genius cuculatus. Zu Denkmälern von Kapuzengöttern: Festschrift für Rudolf ^EEgger (Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte II), Klagenfurt 1953 12-26.l.
- Dobrovits 1954 = Dobrovits A., Egyiptomi amulett szarmata sirból, Bp. 1954.
- Wessetzky 1954 = Wessetzky V., Az egyiptomi "ujév-amulettek" problémái: Az Országos Szépművészeti Múzeum Közleményei 5 1954.
- Alföldi 1954 = A.Alföldi, Isiskult und Umsturzbewegung im letzten Jahrhundert der römischen Republik: Schweizer Münzblätter 5 1954 18.füzet.
- Degmedzic 1954 = I.Degmedzic, Osjecki Zbornik 4 1954 147-48.l.
- Gavela 1954/55 = B.Gavela, Les monuments antiques du syncrétisme greco-egyptien in ^Yugoslavie I. Serapis (szerb nyelven, francia kivonat-tal): Starinar n.s. 5-6 1954/55 43-51.l.

- Pavan 1955 = M.Pavan, La provincia romana della Pannonia Superior:Atti della Accad. Nazion dei Lin-
cei, Memorie, Classe di Scienze morali, servie VIII.,
vol. VI. 1955 373-574.1.
- Thomas 1956 = E.Thomas, Archäologische Funde in Ungarn, Bp. 1956.
- Szilágyi 1956 = Szilágyi J., Aquincum, Bp. 1956.
- Alföldi 1957 = Mária R. Alföldi, Knochen-
gegenstände: ~~Intercisa~~ Intercisa II AH
XXXVI Bp. 1957 477-95.1.
- Sági 1957 = K.Sági, Fundzusammenhänge
des Gräberfeldes: Intercisa
II AH XXXVI Bp. 1957 560-
624.1.
- Szentlélek 1957 = ^{Szentlélek T.} ~~E~~lőzetes jelentés a savari-
ai Isis szentély 1956 évi á-
satásairól: AE 1957 78.1.
- Kádár-Balla 1958 = Kádár Z.-Balla L. Savaria,
Bp. 1958.
- Swoboda 1958 = E.Swoboda, Carnuntum, seine
Geschichte und seine Denk-
mäler, Graz-Köln 1958.
- Leclant 1958 = J.Leclant, Tuilles et tra-
vaux en Egypte, 1955-1957:

- Orientalia 27 1958 98-100.1.
- Halasi 1959 = Halasi M., Göröngyös az ut
az ó-kortól Budapestig:
Ország Világ III. 4.sz.
1959 I. 28 9.1.
- Wessetzky 1959 = Wessetzky V., A Felső-pan-
noniai Isis-kultusz prob-
lémái: AE 1959 20-30.1.
- Szentlélek 1959 = ~~Wessetzky~~ T. Szentlélek, Die
Ausgrabungen des Isis-
Heiligtums von Savaria:
AA 7 1959 195-200.1.
- Szentlélek 1960 = Szentlélek T., A szombat-
helyi Isis-szentély, Bp.
1960.
- Thomas 1960 = B. Thomas E., Az Isis-kul-
tusz egy emléke Scaraban-
tiából: AT VII 1960 69-73.1.
- Lakatos 1960 = Lakatos P., Ujabb adatok a
szarmaták pannoniai betele-
pedéséhez: AT VII 1960 228-
31.1.
- Lakatos 1961 = P. Lakatos, Beiträge zur
Verbreitung der ägyptischen
Kulte in Pannonien: Acta
Universitatis Szegedinen-
sis. Acta antiqua T. IV., Szeged
1961.

Thomas 1961 = B.Thomas E., Rómaikori vil-
lák a ^Balaton~~ny~~vidéken,
Bp. 1961.

Wessetzky 1961=W.Wessetzky, Die ägyptischen
Kulte zur Römerzeit in Un-
garn, Leiden 1961.

Wessetzky 1962=Wessetzky V., A soproni
Iiszt Ferenc Muzeum Isis-
Bubastis oltára: Soproni
Szemle XVI 1962 358-61.1.

Rövidítések jegyzéke:

- AA = Acta Antiqua
AÉ = Archaeologiai Értesítő
AH = ~~4~~ Archaeologia Hungarica
AK = Archaeologiai Közlemények
AT = Antik Tanulmányok
AEM = Archäologische Epigraphische Mit-
theilungen
BpR = Budapest Régiségei
CIL = Corpus Inscriptionum Latinarum
DissPann= Dissertationes Pannonicae
EPhK = Egyetemes Philologiai Közlöny
FA = Folia Archaeologica
JDAI = Jahrbuch des Deutschen Archäolo-
gischen Instituts
JÖAI = Jahreshefte des Österreichischen

Archäologischen Instituts

REA = Revue des Études Archéologique

RLiÖ = Der Römische Limes in Österreich

VHAD = Vjesnik Hrvatskog Arheoloskog
Društva

ILS = *Inscriptiones Latinae Selectae*

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	1-25.1.
Pannóniából és a vele szomszédos Barbaricumból előkerült egyip- tomi emlékek.....	26-85.1.
Jegyzetek.....	86-88.1.
A felhasznált szakirodalom jegy- zéke.....	89-102.1.

JELMAGYARÁZAT

--- tartomány-határ

..... római út

• egyiptomi emlékek lelőhelye

Mérték: 1:2,500.000

Véleményes jelentés
Lakatos Pál "A pannóniai lelőhelyű egyiptomi
emlékek rövid áttekintése" című
doktori értekezéséről.

Lakatos Pál célja a római Pannónia területén előkerült Nilus-völgyi eredetű vagy Egyiptommal valamiképpen kapcsolatot mutató emlékek teljesség igényével történő feldolgozása. Az általa vállalt feladat így két irányban halad túl az utolsó rokontémájú műnek, Wessetzky Vilmos "Die Ägyptischen Kulte zur Römerzeit in Ungarn" című füzetének /Leiden 1961/ a keretein; Lakatos Pál Pannónia Magyarországon kívül eső /ausztriai és jugoszláviai/ területeire is kiterjeszti vizsgálódását és a nem /vagy nem kifejezetten/ kultikus emlékekkel is foglalkozik /más kérdés, hogy az ilyen nem vallási vonatkozású emlékek száma kicsiny/. Véleményes jelentésünk e pontján helyénvaló utalnunk arra is, hogy Wessetzky érdemes összefoglalása maga is bőven merit a Lakatos Pál által felkutatott és első ízben közzétett leletanyagból /Paul Lakatos, Beiträge zur Verbreitung der Ägyptischen Kulte in Pannonien, Szeged, 1961/.

— Lakatos Pál disszertációjának E. Schweditsch 1951 évi grazgráci doktori értekezésével /"Die Umwandlung ägyptischer Glaubensvorstellungen auf den Weg an die Donau - ihre Kenntnis in Raetien, Noricum und Pannonien"/ való összevetése azt mutatja, hogy a szegedi doktorjelölt közel kétszer annyi Pannoniában előkerült kultuszemléket kutatott fel, mint a semmiképpen sem lebecsülendő szorgalmu osztrák hallgató. — Az elmondottakból kitettség, hogy Lakatos Pál doktori értekezésében olyan feladatot vállalt, amelynek megvalósításával jelentősen többet ad, mint a rokon tárgykörben mozgó utolsó összefoglalások.

A disszertáció egy bevezető fejezettel kezdődik. Ebben a szerző a legkiadósabb és legfontosabb leletgyűjtések főkapcsolatait igyekszik megkeresni. Ha kutatási szempontjait nem is alkalmazza mindig arányosan és egyenletesen Lakatos Pál, ha néha nem is tetszik ki világosan, mi az oka, hogy egyes emlékesoportok erős fénybe kerülnek, mások kissé árnyékban maradnak, végső következtetései helytállóknak látszanak: a távoli Egyiptom mindenekelőtt a kultusz terén megmutató hatása részben a római kereskedők útján éri el Pannoniát az Aquiliából kiinduló "brostyanut" mentén, részben a provincia védelmére rendelt római katonaság keleti toborzása illetőleg az orientális hitvilág elemeivel barátkozó katonái révén a dunai limes mentén. Hipotetikus, de nagy valószínűséggel bíró s teljesen új

megállapítása Lakatosnak, hogy a magyar Alföldet lakó szarmaták a Fekete tenger partjáról hozhattak esetleg magukkal a pontusi görögyarmatvárosokból kisugárzó vallási képzeteket /egyiptomi fiansz amuletek sirmellékletként való alkalmazását, stb/; s szarmata csoportoknak Pannonóniába telepedése is oka lehet bizonyos egyiptomi kultuszemlékek pannoniai előkerülésének.

A disszertáció második fejezete jelenti az egész munka gerincét. Itt Pannonia principatus kori közigazgatási felosztását alapul véve /mert az egyiptomi kultuszok legkiadósabban a korai császárkorban éreztetik hatásukat a dunai tartományokban/ corpus-szerűen állítja össze Lakatos Pannonia Superior, Pannonia Inferior és a szomszédos Barbaricum lelőhelyek szerint csoportosított emlékanyagát. Arra persze sajnos nem telt a doktorjelölt kutatómunkáját anyagilag támogató intézmények pénzéből, hogy a rendkívül sok hazai és külföldi múzeumban szétszórta emlékek mindegyikének a személyes megvizsgálását, autopszia nyomán való leírását lehetővé tegye /ez túl költséges belföldi és külföldi utazásokkal lett volna csak megvalósítható/. Mégis az a fáradhatatlan szorgalom, amellyel a szerző korábbi szerteágazó szakirodalmi leírásokból minden egyes lelettárgy legfontosabb vonásait egybeállítani igyekszik, rendszeresen megbízható képet ad a csak publikációk, reprodukciók alapján megismert emlékekről is. Még jobban sikerült természetesen a nem kis számú autopszia alapján leírt tárgy ismertetése. A legmodernebb múzeumi kartotékolás szempontjait felhasználva adja meg a doktorjelölt kivétel nélkül mind azt az egyes emlékekről, amit megtudni róluk a kutató számára elsőleges jelentőségű.

A disszertáció fent a maga egészében jellemzett második fejezetéből külön kiemelkedik annak a 14 leletnek a leírása, amelyeknek a tudomány számára való feltárása Lakatos Pál érdeme. Itt minden egyes Magyarországon lévő leletet személyesen vizsgált meg a doktorjelölt; a Bad-Deutschaltenburgban /a Museum Carnuntinumban/ őrzött két tárgyat pedig az osztrák régészek szakszerű lavélbeli közlései alapján jellemzi. Gépelt doktori értekezésének ez a tudományos világ számára legtöbb újdonságot hozó fejezete nyomtatásban is napvilágot látott német nyelven /ugyanígy a feljebb méltatott tudományos hipotézis kifejtése, mely szerint szarmaták betelepődése is hozzájárulhatott az egyiptomi kapcsolatu tárgyak pannoniai elterjedéséhez/.

A disszertációban a jegyzeteket a felhasznált szakirodalom több mint tíz lapnyi ismertetése követi. Ez a bibliográfiai összeállítás, minthogy a mechanikus ABC-rend helyett korszerűen a tanulmányok megjelenésének az időrendjét követi, egyben némi képet ad a doktorjelöltől feldolgozott problémák kutatásának a történetéről is.

A doktori értekezést egy a szövegben említett pannoniai lelőhelyeket feltüntető térkép zárja hasznos mellékletként.

Befejezésül röviden summázva a doktori értekezés értékelését a következőkkel zárjuk véleményes jelentésünket. Lakatos Pál hasznos a kutatást elősegítő munkát végzett, amidőn a pannoniai lelőhelyű egyiptomi vonatkozású emlékek minden korábbinál teljesebb corpus-szerű gyűjteményét összeállította s ezzel egy rendkívül szétszórt tudományos anyag áttekintéséhez teremtett a korábbinál szilárdabb alapot. Különös érdeme a doktorjelöltnek, hogy jelentős, régebben egyáltalán nem ismert emlékeket első ízben tett hozzáférhetővé a tudományos világ számára. S mindest egy olyan tárgykörben, amelynek vallástörténeti jelentősége rendkívül nagy: a kereszténység születése történeti körülményeinek valóban tudományos megismeréséhez visz közelebb ugyanis mindenolyan kutatás, amely a principatus kori vallási syncretismus valamilyen oldaláról az eddiginél világosabb képet ad. A dolgozatnak érdemei mellett vannak persze kifogásolható oldalai is, de ezeknek csak kishányada esik komolyabban latba /pl. a bevezető fejezet nem egészen módszeres, arányos felépítése/; a hiányosságok egy része a doktorjelölt munkájának objektíve adott korlátaira vezethető vissza /pl. hogy nem tudott minden leletet autopszia alapján ismertetni/; a hibák más része pedig a dolgozat erőnyeéhez mérve nem látszik nyomosnak /gépelési hibák; itt-ott kisebb zökkenők a fogalmazásban/. Ilyen körülmények között a disszertációnak

summ cum laude

fokozattal való elfogadását látom indokoltnak s javasolom a Tisztelt Kari Tanácsnak.

Szeged, 1964. február 5.

/Szádeczky-Kardoss Samu/
tanszékvezető egyetemi tanár